

**VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
URED ZA LJUDSKA PRAVA I
PRAVA NACIONALNIH MANJINA**

**NACIONALNI PLAN ZA BORBU PROTIV DISKRIMINACIJE
ZA RAZDOBLJE OD 2017. DO 2022. GODINE**

NACIONALNI PLAN ZA BORBU PROTIV DISKRIMINACIJE ZA RAZDOBLJE OD 2017. DO 2022. GODINE

SADRŽAJ

I. UVODNE NAPOMENE.....	2
II. PRAVNA OSNOVA.....	4
III. OCJENA STANJA – PROVEDBA NACIONALNOG PLANA ZA BORBU PROTIV DISKRIMINACIJE 2008.–2013.....	8
OBITELJ I SOCIJALNA SKRB.....	9
OBRAZOVANJE.....	11
RAD I ZAPOŠLJAVANJE	12
ZDRAVSTVO.....	13
NACIONALNE MANJINE.....	14
PRUŽANJE ZAŠTITE STRANCIMA	16
SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE I SANKCIONIRANJE DISKRIMINATORNOG POSTUPANJA	16
VOĐENJE STATISTIČKIH PODATAKA	17
TOLERANCIJA I SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE KROZ MEDIJE I CIVILNO DRUŠTVO.....	17
IV. PRIORITETNA PODRUČJA.....	18
4.1. RAD I ZAPOŠLJAVANJE	18
4.2. OBRAZOVANJE, ZNANOST I SPORT.....	20
4.3. SOCIJALNA SKRB I OBITELJ.....	23
4.4. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA.....	25
4.5. UPRAVA I PRAVOSUĐE.....	26
4.6. PRISTUP STANOVANJU.....	31
4.7. JAVNO INFORMIRANJE I MEDIJI.....	33
4.8. PRISTUP DOBRIMA I USLUGAMA.....	35
4.9. ANTIDISKRIMINACIJA I EUROPSKI FONDOVI.....	35
V. PROVEDBA NACIONALNOG PLANA ZA BORBU PROTIV DISKRIMINACIJE 2017.– 2022.....	37

I.

UVODNE NAPOMENE

Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. godine (u daljnjem tekstu: Nacionalni plan) strateški je dokument kojim Vlada Republike Hrvatske na temelju analize stanja postavlja prioritete, predlaže ciljeve te usmjerava svoje napore prema izgradnji cjelovitog sustava zaštite od diskriminacije u Republici Hrvatskoj.

Ciljevi Nacionalnog plana su zaštita od diskriminacije te promicanje i unaprjeđenje prava na jednako postupanje u Republici Hrvatskoj te podizanje javne svijesti o važnosti poznavanja i ostvarivanja ovog prava.

Ovaj Nacionalni plan nadovezuje se na prvi *Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije 2008.–2013.* koji je Vlada Republike Hrvatske usvojila 17. rujna 2008. godine. Za provedbu mjera utvrđenih prvim Nacionalnim planom za borbu protiv diskriminacije, Vlada Republike Hrvatske donijela je Akcijski plan za razdoblje od 2008. do 2009. godine, kao i Akcijski plan za razdoblje od 2011. do 2013. godine, koji su sadržavali mjere, nositelje i rokove za izvršenje mjera te iznose i izvore sredstava osiguranih za provedbu pojedinih mjera.

U odnosu na *Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije 2008.–2013.* izmijenjena su prioritetna područja, te stoga Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. godine sadrži sljedeća prioritetna područja:

- rada i zapošljavanja
- obrazovanja, znanosti i sporta
- socijalne skrbi i obitelji
- zdravstvene zaštite
- uprave i pravosuđa
- pristupa stanovanju
- javnog informiranja i medija
- pristupa dobrima i uslugama
- antidiskriminacije i europskih fondova

Utvrđena prioritetna područja reflektiraju područja koja je definirao članak 8. Zakona o suzbijanju diskriminacije¹.

Nadalje, važno je istaknuti kako se ciljevi odnose na sve osnove sukladno Zakonu o suzbijanju diskriminacije, osim kada je posebno navedena pojedina osnova. U tom smislu, Nacionalni plan predviđa ciljeve koji se odnose na sljedeće posebne osnove: rasa ili etnička pripadnost ili boja kože, spol, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovno stanje, članstvo u sindikatu, obrazovanje, društveni položaj, bračni ili obiteljski status, dob, zdravstveno stanje, invaliditet, genetsko naslijeđe, rodni identitet, izražavanje ili spolna orijentacija.

Međunarodni dokumenti, a ni zakonodavstvo u Republici Hrvatskoj, ne definiraju na jedinstven način pojam diskriminacije. Najjednostavnije ju je razumjeti kao nejednako postupanje, odnosno stavljanje osoba u nepovoljniji položaj na osnovi određenih karakteristika. Te su karakteristike pripadnost osobe

¹ Narodne novine br. 85/08, 112/12

nekoj skupini (etničkoj, vjerskoj, jezičnoj, političkoj itd.). Niti Zakon o suzbijanju diskriminacije ne sadrži definiciju diskriminacije u jednom članku, već zahtijeva čitanje više članaka istovremeno. Za postojanje diskriminacije traži se postojanje postupanja koje Zakon naziva oblikom diskriminacije (izravna i neizravna diskriminacija, uznemiravanje i spolno uznemiravanje, poticanje na diskriminaciju, propuštanje razumne prilagodbe i segregacija) i to po nekoj od izriječom navedenih diskriminacijskih osnova (rasa ili etnička pripadnost ili boja kože, spol, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovno stanje, članstvo u sindikatu, obrazovanje, društveni položaj, bračni ili obiteljski status, dob, zdravstveno stanje, invaliditet, genetsko naslijeđe, rodni identitet, izražavanje ili spolna orijentacija), a da nije riječ o jednoj od situacija obuhvaćenih iznimkama navedenima u Zakonu.²

Također, važno je istaknuti kako Nacionalni plan polazi od pozitivnih primjera proisteklih iz prethodnog plana, ali i uočenih nedostataka i poteškoća pri provedbi pojedinih mjera. Drugim riječima, pri određivanju ciljeva u ovom Nacionalnom planu, uzeti su u obzir prethodno identificirani izazovi i do sada postignuti rezultati. Osim toga, pri izradi ovog Nacionalnog plana korištena su izvješća pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i pravobraniteljice za djecu. Također, korištena su i mnogobrojna istraživanja organizacija civilnog društva, akademski članci koji se bave područjem antidiskriminacije te materijali koje su pripremili stručnjaci iz pojedinih područja.

U prošlom razdoblju ostvaren je napredak u određenim prioritetnim područjima definiranim Nacionalnim planom za borbu protiv diskriminacije 2008.–2013., dok je u neka druga područja potrebno uložiti dodatne napore i resurse kako bi ostvarenje prava na nediskriminaciju u Republici Hrvatskoj bilo na zadovoljavajućoj razini.

No, sastavni dio strateškog okvira za zaštitu od diskriminacije i promicanja prava na jednakost čine i druge nacionalne politike, programi i strategije u kojima su definirani ciljevi i propisane mjere za unapređivanje zaštite od diskriminacije.³ U ovoj strategiji namjera nije bila ponavljati mjere definirane drugim strategijama, već nadograđivati sustav ciljevima i mjerama koje te druge strategije ne pokrivaju.

Posljedično, Nacionalni plan ima svrhu postići sljedeće ciljeve: dopunu postojećih nacionalnih dokumenata u području antidiskriminacije u cilju izgradnje cjelovitog sustava zaštite od diskriminacije i jačanje javne svijesti o pravu na jednako postupanje kako bi se stvorilo društvo koje prihvaća sve oblike različitosti i razumije da različitost pridonosi društvenom, ekonomskom i kulturnom razvoju. Ovaj Nacionalni plan ima za cilj ojačati sustav zaštite ljudskih prava kako bi isti bio sposoban pravovremeno i adekvatno reagirati na diskriminaciju.

Pojmovi korišteni u ovom Nacionalnom planu koji imaju rodni izričaj odnose se na jednak način i na muški i ženski rod, bez obzira u kojem se rodu koriste.

² Preuzeto iz Vodiča uz Zakon o suzbijanju diskriminacije, 2009.

³ Strategija razvoja pravosuđa 2013.–2018.; Strategija razvoja poduzetništva žena u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine; Nacionalni program za mlade 2014.–2017.; Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti 2014.–2020. godine; Strateški plan Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku od 2017. - 2019., Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2016. – 2020., Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine, Nacionalna strategija za uključivanje Roma za razdoblje od 2013. do 2020. godine;

II.

PRAVNA OSNOVA

Pravo na nediskriminaciju univerzalno je ljudsko pravo zajamčeno nizom međunarodnih dokumenata. Načelo jednakog postupanja jedno je od temeljnih vrijednosti i Europske unije⁴, a u kontekstu Republike Hrvatske važno je naglasiti kako je Ustavom Republike Hrvatske priznato kao jedna od najviših vrednota.

Instrumenti Ujedinjenih naroda

Najznačajniji dokumenti za zaštitu ljudskih prava Ujedinjenih naroda:

- Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948.
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, 1966.
- Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, 1966.
- Konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije, 1965.
- Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, 1979.
- Konvencija protiv torture i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja, 1984.
- Konvencija o pravima djeteta, 1989.
- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, 2007.

Potrebno je istaknuti kako svi navedeni te gotovo svi značajniji međunarodni dokumenti za zaštitu ljudskih prava zabranjuju diskriminaciju, bilo da uključuju odredbe kojima se zabranjuje diskriminatorno postupanje, bilo da su u potpunosti usmjereni na suzbijanje diskriminacije određenog tipa (npr. Konvencija o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije). Već članak 1. Opće deklaracije o ljudskim pravima kaže kako se sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima, a članak 2. zabranjuje diskriminaciju na osnovi rase, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovine, rođenja ili drugog statusa. Važno je znati kako je Republika Hrvatska stranka ovih paktova i konvencija i da su oni, u skladu s Ustavom Republike Hrvatske, dio njenog pravnog poretka te su po pravnoj snazi iznad zakona.⁵

Instrumenti Vijeća Europe

Najznačajniji dokumenti za zaštitu ljudskih prava Vijeća Europe:

- Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (ETS br.5), 1950.
- Europska socijalna povelja, 1961.
- Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima (ETS br.148), 1992.
- Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (ETS br.157), 1995.
- Konvencija o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine: Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini (ETS br.164), 1997.
- Strategija Vijeća Europe za prava djeteta od 2016. do 2021.

Najznačajniji dokument Vijeća Europe u kontekstu zaštite od diskriminacije je Konvencija za zaštitu

⁴ Povelja o temeljnim pravima (članak. 21.)

⁵ Vodič uz Zakon o suzbijanju diskriminacije

ljudskih prava i temeljnih sloboda⁶, odnosno njen članak 14. te Protokol br. 12. Člankom 14. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe utvrđeno je da će se uživanje prava i sloboda priznatih u Konvenciji osigurati bez diskriminacije na bilo kojoj osnovi, kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjeroispovijed, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili društveno podrijetlo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili druga obilježja.

Protokol 12. sadrži tzv. opću zabranu diskriminacije, odnosno za razliku od članka 14. koji zabranjuje diskriminaciju pri uživanju prava i sloboda koji su priznati u Europskoj konvenciji, Protokolom se zabranjuje diskriminacija pri uživanju svih prava određenih zakonom (tj. svim zakonima koji su na snazi u određenoj državi).⁷ Republika Hrvatska potvrdila je Protokol br. 12., koji je stupio na snagu 1. travnja 2005. godine.⁸

Važno je naglasiti kako je bitno pratiti praksu Europskog suda za ljudska prava u cilju tumačenja odredbi predmetne Konvencije.

Republika Hrvatska je među prvim državama ratificirala Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe u kojoj se, prema članku 4., stranke obvezuju da pripadnicima nacionalnih manjina zajamče jednakost pred zakonom i jednaku pravnu zaštitu. U svezi s tim, zabranjuje se bilo kakva diskriminacija temeljena na pripadnosti nacionalnoj manjini. U 2014. godini je podneseno Četvrto izvješće Republike Hrvatske o provođenju Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina.

Europsko pravo

Europsko pravo važan je izvor antidiskriminacijskog prava za države članice Europske unije. U tom smislu važno je napomenuti kako je donošenje Zakona o suzbijanju diskriminacije između ostalog bio i rezultat usklađivanja zakonodavstva Republike Hrvatske sa zakonodavstvom Europske unije.

I primarno i sekundarno zakonodavstvo Europske unije sadrže odredbe koje zabranjuju diskriminaciju. Stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora, Povelja o temeljnim pravima postala je pravno obvezujući dokument. Članak 21. Povelje kaže kako se zabranjuje bilo kakva diskriminacija na temelju spola, rase, boje kože, etničkog ili socijalnog podrijetla, genetskih osobina, jezika, vjere ili uvjerenja, političkog ili bilo kakvoga drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovine, rođenja, invalidnosti, dobi ili spolne orijentacije.

Europsko pravo poznaje brojne direktive na području ravnopravnosti spolova te ima vrlo bogatu sudsku praksu u ovom području. Za razvoj antidiskriminacijskog prava ključna promjena dolazi 1997. godine usvajanjem Amsterdamskog ugovora koji u članku 13. Ugovora o Europskoj zajednici po prvi put uvodi nove diskriminacijske osnove: rasno ili etničko podrijetlo, vjeru ili uvjerenje, invaliditet, dob i spolnu orijentaciju. Na temelju članka 13. usvojene su i dvije direktive s kojima je usklađivanje u Republici Hrvatskoj izvršeno donošenjem Zakona o suzbijanju diskriminacije. Radi se o Direktivi Vijeća 2000/43/EZ od 29. lipnja 2000. godine o primjeni načela jednakog postupanja prema osobama neovisno o rasnom ili etničkom podrijetlu, koja se odnosi na rasno ili etničko podrijetlo, te Direktivi Vijeća 2000/78/EC od 27. studenog 2000. godine o općem okviru za jednako postupanje pri zapošljavanju i obavljanju zanimanja, koja se odnosi na dob, invaliditet, spolnu orijentaciju i vjeru.

Na kraju, u cilju primjene europskih antidiskriminacijskih odredbi potrebno je pratiti praksu Suda Europske unije u Luxemburgu.

⁶ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 6/99 – pročišćeni tekst, 8/99, 14/02 i 9/05)

⁷ Vodič uz Zakon o suzbijanju diskriminacije

⁸ Vidi Zakon o potvrđivanju Protokola br. 12 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 14/02) i Objavu o njegovu stupanju na snagu (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 9/05).

Zabrana diskriminacije u Republici Hrvatskoj

Ustav Republike Hrvatske⁹ u izvorišnim osnovama ističe kako je Republika Hrvatska suverena i demokratska država u kojoj se jamče i osiguravaju ravnopravnost, slobode i prava čovjeka. Najviše vrednote ustavnog poretka su: sloboda, **jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost spolova**, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokratski višestranački sustav.

Nadalje, članak 14. Ustava jamči jednakost građana pred zakonom i utvrđuje kako svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode neovisno o rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Člankom 15. Ustava posebice se jamči ravnopravnost pripadnicima nacionalnih manjina.

Ustav utvrđuje dvije institucije koje jamče provedbu Ustavom zajamčenih ljudskih prava: pučkog pravobranitelja i Ustavni sud Republike Hrvatske. Pučki pravobranitelj, koji je ujedno opunomoćenik Hrvatskog sabora za promicanje i zaštitu ljudskih prava i sloboda, istovremeno je i središnje tijelo za suzbijanje diskriminacije, u skladu sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije.

Uz Zakon o suzbijanju diskriminacije, postoji cijeli niz zakona koji sadrže antidiskriminacijske odredbe. Među njima se ističu Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, Zakon o radu, Zakon o ravnopravnosti spolova, Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, Zakon o državnim službenicima te Kazneni zakon.

Zakon o suzbijanju diskriminacije

Zakon o suzbijanju diskriminacije, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2009. godine, uvodi razrađenu zaštitu od diskriminacije za velik broj diskriminacijskih osnova (na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije) i na vrlo širokom području. Nadalje, Zakon o suzbijanju diskriminacije uključuje i pojam težih oblika diskriminacije, diskriminacije na temelju povezanosti rodbinskim ili drugim vezama, kao i diskriminacije na temelju pogrešne predodžbe.

Zakon sadrži detaljno razrađene postupovne odredbe, uvodeći posebne antidiskriminacijske tužbe i mogućnost udružne tužbe. Također uvodi središnje tijelo nadležno za suzbijanje diskriminacije, čime je znatno proširen djelokrug pučkog pravobranitelja. Uz pučkog pravobranitelja, i posebni pravobranitelji – pravobranitelj za ravnopravnost spolova, pravobranitelj za osobe s invaliditetom i pravobranitelj za djecu – postupaju u skladu sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije, ovisno o diskriminacijskoj osnovi koja je posrijedi.

Važno je naglasiti kako se Zakon primjenjuje na postupanje svih državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravnih osoba s javnim ovlastima te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba. U skladu s tim, tijela državne uprave imaju veliku ulogu u prevenciji diskriminacije. Uz vrlo aktivnu ulogu organizacija civilnog društva, Zakon o suzbijanju diskriminacije pretpostavlja i aktivnu ulogu sindikata, udruga poslodavaca, crkava i vjerskih organizacija te Savjeta za nacionalne manjine s kojima se pučki pravobranitelj mora konzultirati pri izradi redovitih izvješća, mišljenja i

⁹ Narodne novine br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10 i 5/14.

preporuka o pojavama diskriminacije. Upravo ova izvješća predstavljaju jedan od mehanizama za praćenje provedbe Zakona.

Ono što se pokazalo kao izazov nakon osam godina provedbe Zakona o suzbijanju diskriminacije je nedostatan prijavljivanje diskriminacije pravobraniteljskim institucijama i mali broj pokrenutih odnosno riješenih sudskih postupaka. Istraživanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije¹⁰ pokazalo je da je petina građana jednom ili više puta doživjela diskriminaciju u proteklih pet godina, od čega je njih 68% navelo da ništa nije poduzelo tim povodom.

Prema podacima Eurobarometra iz 2015. godine¹¹, svaka treća osoba u Republici Hrvatskoj je osjetila diskriminaciju, dok 41% ispitanika smatra da bi znalo koja prava im pripadaju u slučaju da su žrtve diskriminacije.

S druge strane, tijekom 2016. godine uredi pučke pravobraniteljice i specijaliziranih pravobraniteljstva postupali su po Zakonu o suzbijanju diskriminacije povodom 975 pritužbi. U 2016. godini vođeno je 200 građanskih postupaka u skladu sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije, od čega je 53 postupka (ili 26%) pokrenuto u 2016. godini. 44 predmeta je pravomoćno riješeno, od čega je u samo jednom slučaju usvojen tužbeni zahtjev. Tijekom 2016. godine vođeno je svega 14 kaznenih postupaka vezanih uz diskriminaciju, od kojih je 8 preneseno iz ranijih razdoblja. U kaznenim postupcima donesene su 3 osuđujuće presude. U 2016. godini vođeno je 206 prekršajnih postupaka vezanih uz diskriminaciju, od kojih je 74 preneseno iz ranijih godina. 56 prekršajnih postupaka je završeno pravomoćnim osuđujućim presudama.

Među razlozima neprijavlivanja nalaze se neprepoznavanje nekog ponašanja kao diskriminirajućeg jer je to ponašanje svakodnevica za žrtve, neinformiranost kome se mogu obratiti za pomoć, nepovjerenje u rad institucija i nedostatak povjerenja da će se nešto promijeniti nakon prijave, strah od neizvjesnosti i duljine trajanja sudskog postupka, strah od dodatne viktimizacije i drugih neželjenih posljedica koje prijava diskriminacije može izazvati.

Ono što ostaje izazov u provedbi Zakona, o čemu se više govori u analizi pojedinih područja, je podizanje razine svijesti građana o potrebi suzbijanja diskriminacije, s jedne strane, i jačanje kapaciteta ključnih dionika zaduženih za provedbu Zakona, s druge strane. U tom smislu važno je i donošenje ovog Nacionalnog plana.

¹⁰ Izvješće pučke pravobraniteljice za 2016. godinu

¹¹ Eurobarometer-Discrimination in the EU in 2015.

III.

OCJENA STANJA – PROVEDBA NACIONALNOG PLANA ZA BORBU PROTIV DISKRIMINACIJE 2008.–2013.

Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije 2008.–2013. je dokument koji je usvojila Vlada Republike Hrvatske dana 17. rujna 2008. godine.

Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije 2008.–2013. imao je svrhu postići sljedeće ciljeve:

- dopuna postojećih nacionalnih dokumenata u skladu sa zaključcima Međunarodne konferencije protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i srodnih oblika netolerancije, Preporukama UN-ova Odbora za uklanjanje rasne diskriminacije te Preporukama Europske komisije protiv rasizma i nesnošljivosti. Ujedno se sustav mjera za uklanjanje diskriminacije dopunjava u skladu s europskim dokumentima i ocjenama stanja u procesu pridruživanja Republike Hrvatske Europskoj uniji;
- jačanje javne svijesti o pravu na nediskriminaciju;
- postizanje odgovarajućeg predstavljanja potencijalno diskriminiranih društvenih skupina na svim razinama vlasti;
- jačanje njihova sudjelovanja u društvenom životu;
- prihvaćanje različitosti;
- edukacija državnih službenika i pravosudnih dužnosnika o značenju suzbijanja svih pojavnih oblika diskriminacije;
- promicanje međusobnog poštivanja građana;
- postizanje veće tolerancije u društvu.

Nacionalnim su planom obuhvaćena područja u kojima su definirane mjere i nositelji, i to:

- (1) obitelj i socijalna skrb
- (2) obrazovanje
- (3) rad i zapošljavanje
- (4) zdravstvo
- (5) nacionalne manjine
- (6) pružanje zaštite strancima
- (7) suzbijanje diskriminacije i diskriminatornog postupanja
- (8) vođenje statističkih podataka
- (9) tolerancija i suzbijanje diskriminacije kroz medije i civilno društvo.

Za provedbu mjera utvrđenih Nacionalnim planom za borbu protiv diskriminacije 2008.–2013. Vlada Republike Hrvatske donijela je Akcijski plan za razdoblje 2008.–2009. godine za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2008.–2013. te Akcijski plan za razdoblje 2011.–2013. za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2008.–2013., koji su sadržavali mjere, nositelje i rokove za izvršenje mjera te iznose i izvore sredstava koji su se osigurali za provedbu pojedine mjere. U cilju praćenja provedbe predmetnih Akcijskih planova, Vlada Republike Hrvatske usvojila je Izvješće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za 2008. i 2009. godinu, Izvješće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za 2010. godinu te je primila na znanje Izvješće o provedbi Akcijskog plana za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za 2011. i 2012. godinu.

Obitelj i socijalna skrb

Područje obitelj i socijalna skrb uključuje nekoliko područja – zaštita djece od zlostavljanja, grubog zanemarivanja i diskriminacije; suzbijanje diskriminatornog ponašanja u obiteljskim odnosima; integracija osoba s invaliditetom; starije osobe i psihički bolesne odrasle osobe.

Vežano uz područje zaštite djece od zlostavljanja, grubog zanemarivanja i diskriminacije mjere su bile usmjerene na senzibilizaciju roditelja za prevenciju i rano otkrivanje nasilja nad i među djecom i provodile su se u okviru Programa aktivnosti za sprječavanje nasilja među djecom i mladima te na provedbu Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima. Također, financirani su projekti organizacija civilnog društva usmjerenih na zaštitu prava djece.

U području suzbijanja diskriminatornog ponašanja u obiteljskim odnosima provedene su aktivnosti usmjerene na jačanje uloge obaju roditelja u odgoju djece te se kontinuirano provodilo obrazovanje policijskih službenika za potrebe suzbijanja obiteljskog nasilja. Kontinuirano su se provodili i posebni programi za zatvorenike počinitelje kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa, kaznenih djela s elementom nasilja kao i programi za maloljetnike radi sprječavanja nasilja među maloljetnicima. Kod provođenja programa za zatvorenike, Ministarstvo pravosuđa suočeno je s provedbom istih u uvjetima prenapučenosti kaznionica zatvora. Dodatne poteškoće u provedbi odnosile su se na ovisnički status zatvorenika, potrebe njihova liječenja, sigurnosne razloge i sl. Nadalje, važno je osigurati sustavnu evaluaciju učinkovitosti programa za zatvorenike, kao i longitudinalno praćenje osoba koje su završile programe kako bi se mogli pratiti učinci njihove provedbe na recidivizam.

U području integracije osoba s invaliditetom mjere su bile usmjerene na pitanje ujednačavanja položaja i prava osoba s invaliditetom u različitim sustavima. U skladu s tim, tijekom 2011. godine završena je probna primjena liste funkcionalnih sposobnosti koja se primjenjivala u svim sustavima u kojima se provodi postupak vještačenja: u mirovinskom sustavu, sustavu prosvjete, branitelja, zdravstva i socijalne skrbi. Nakon prve probne primjene liste, oformljeno je 8 podskupina prema vrstama invaliditeta i specifičnostima u vještačenju (vid, sluh, tjelesni invaliditet, MR i autizam, duševne bolesti, predškolska djeca, školska djeca, ocjena radne sposobnosti). Cilj rada podskupina bila je izrada prijedloga načina utvrđivanja invaliditeta koji uzima u obzir procjenu oštećenja i funkcionalnosti osobe. Na temelju danih prijedloga, od 1. siječnja do 31. ožujka 2013. godine provedena je ponovna probna primjena sada usklađene liste te je izrađena usporedna analiza vještačenja po važećim propisima u odnosu na novi prijedlog. Rezultati su pokazali da su svi navedeni prijedlozi podskupina primjenjivi, da je dobra korelacija rezultata probne primjene s minimalnim nivoima inkluzivnih dodataka na temelju Zakona o socijalnoj skrbi, ali da je potrebna nadopuna Zakona o socijalnoj skrbi u dijelu gdje su specificirani inkluzivni dodaci. Također je utvrđeno da nedostaje specificiranje minimalnih inkluzivnih dodataka za maligne bolesti u dječjoj dobi; kronične bolesti dječje dobi koje zahtijevaju dugotrajno liječenje i skrb roditelja (npr. operacije srca, cistična fibroza, dijabetes, celijakija, rijetke bolesti); za djecu koja koriste sonde i oksigenator. Vežano uz pitanje zakona kojim će se urediti pitanja inkluzivnog dodatka, nakon niza konzultacija sa zainteresiranom javnošću, zaključeno je da u ovom trenutku sredstva kojima raspolaže Ministarstvo socijalne politike i mladih nisu dostatna za postizanje cilja koji je trebalo postići donošenjem ovog Zakona i osiguravanjem inkluzivnog dodatka kao financijske potpore za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom kao ravnopravnih građana u svim područjima života te da se donošenje Zakona odgodi uz obvezu da se na istom radi i dalje. Ovakav zaključak potvrdilo je i Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za osobe s invaliditetom na sjednici održanoj 23. rujna 2013. godine.

Druga mjera odnosila se na osiguravanje na lokalnoj razini pružanja brzih i dostupnih informacija o ostvarivanju različitih vrsta pomoći i usluga kroz izrađene standarde kvalitete socijalnih usluga s ciljem definiranja okvira za pružanje kvalitetnijih usluga korisnicima kao i veće učinkovitosti procjene kvalitete usluga.

Treća mjera odnosila se na uspostavljanje mreža službi podrške s ponudom raznovrsnih usluga koje bi trebale svakoj osobi s invaliditetom pružiti podršku u onoj mjeri koja će joj osigurati ostanak i uspješno sudjelovanje u lokalnoj zajednici i u okviru nje financirani su trogodišnji programi udruga osoba s invaliditetom te su u suradnji s udrugama za osobe s invaliditetom bile osigurane usluge osobne asistencije, tumača/prevoditelja znakovnog jezika i videćeg pratitelja. Također, u okviru nadležnosti Ministarstva socijalne politike i mladih vezano uz pretpristupni fond IPA, tijekom 2013. godine u provedbi su bila 3 programa dodjele bespovratnih sredstava (grant scheme). Projekte su osim OCD-a provodili i privatni i javni sektor. U narednom periodu važno je pratiti učinke provedenih projekata u cilju osiguranja održivosti razvijenih aktivnosti.

U području *starije osobe* mjere su bile usmjerene na jačanje međugeneracijske solidarnosti, jačanje institucionalne skrbi za starije i nemoćne osobe i razvoj mreže davatelja usluga te starije osobe u okviru zatvorskog sustava. Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, a kasnije Ministarstvo socijalne politike i mladih uspješno je provodilo aktivnosti vezano uz programe međugeneracijske solidarnosti kroz Vladin program razvoja usluga za starije osobe pod nazivom „Pomoć u kući starijim osobama“ i „Dnevni boravak i pomoć u kući starijim osobama“ te kroz financiranje projekata organizacija civilnog društva i promicanje volontiranja u skrbi za starije osobe. Međutim od četiri mjere, jedna mjera je djelomično provedena zbog rebalansa državnog proračuna i smanjenja sredstava u 2009. godini, a odnosi se na sustavno poticanje projekata organizacija civilnoga društva usmjerenih na poboljšanje kvalitete života starijih osoba.

Vezano uz jačanje institucionalne skrbi za starije i nemoćne osobe i razvoj mreže davatelja usluga provodile su se aktivnosti koje se odnose na obvezu ustanova socijalne skrbi odnosno pružatelja usluga da svoje unutarnje ustrojstvo i sistematizaciju radnih mjera usklade s Pravilnikom o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi, načinu pružanja skrbi izvan vlastite obitelji, uvjetima prostora, opreme i radnika doma socijalne skrbi, terapijske zajednice, vjerske zajednice, udruge i drugih pravnih osoba te centara za pomoć i njegu u kući, a koji određuje i normativ broja radnika. U kontekstu razvijanja modela socijalnog planiranja na lokalnoj i regionalnoj razini 2011. godine izvršena je analiza postojeće mreže domova socijalne skrbi dok su u 2012. godini prikupljeni i obrađeni podaci za izradu nove mreže. Provedba ove mjere je kasnila jer se čekalo donošenje novog Zakona o socijalnoj skrbi koji je stupio na snagu 1. siječnja 2014. godine. Tijekom 2012. godine izrađeni su socijalni planovi za 10 županija, a tijekom 2013. godine izrađeno je 8 od ukupno 10 Akcijskih planova socijalnih usluga. Vezano uz osiguranje dostupnosti informacija o vrstama pomoći i usluga za starije i nemoćne, ono se provodilo kroz financiranje organizacija civilnog društva i njihovih projekata te kroz uspostavu Kataloga prava i usluga za odrasle osobe koji je dostupan na stranicama Ministarstva socijalne politike i mladih.

Unatoč uočenim financijskim problemima, Ministarstvo pravosuđa kontinuirano provodi mjeru prilagodbe smještajnih prostora u svim kaznionicama i zatvorima radi povećanja mogućnosti smještaja starijih i nemoćnih zatvorenika/ica.

U području *psihički bolesne odrasle osobe* mjere su bile usmjerene na poticanje inovativnih oblika usluga i skrbi kao i razvijanje službi podrške u zajednici za psihički bolesne odrasle osobe. Kako bi se poboljšali uvjeti u pogledu prostora, opreme u postojećim domovima, donesen je *Pravilnik o vrsti i djelatnosti doma socijalne skrbi, načinu pružanja skrbi izvan vlastite obitelji, uvjetima prostora, opreme i radnika doma socijalne skrbi, terapijske zajednice, vjerske zajednice, udruge i drugih pravnih osoba te centara za pomoć i njegu u kući*. Ipak, važno je imati na umu kako provedba određenih mjera ovisi o

sposobnostima pružatelja usluga koji se svojim unutarnjim ustrojstvom i sistematizacijom radnih mjesta moraju uskladiti s navedenim Pravilnikom.

U cilju poboljšanja kvalitete života osoba koje su na stalnom ili tjednom smještaju u domovima socijalne skrbi, a u skladu s ciljem transformacije i deinstitutionalizacije domova socijalne skrbi, u proteklom je razdoblju nastavljeno s aktivnostima u svrhu smanjenja broja korisnika stalnog smještaja u domovima za psihički bolesne odrasle osobe, uz povećanje obuhvata korisnika u izvaninstitucijskim oblicima smještaja. U 2013. godini započela je izrada Operativnog plana transformacije i deinstitutionalizacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2014.–2016. koji uključuje okvirne kvantitativne i vremenske projekcije smanjenja kapaciteta institucijske skrbi (stalni ili tjedni smještaj u domovima i drugim pravnim osobama), u odnosu na korisničke skupine te planirane projekcije povećanja kapaciteta u izvaninstitucijskim oblicima smještaja, uz osiguranje što je moguće ravnomjernije dostupnosti usluga u svim regijama, odnosno županijama. Također, u okviru ovog područja financirane su i organizacije civilnog društva koje se bave socijalnom i humanitarnom djelatnošću i čiji su projekti usmjereni na podršku psihički bolesnim odraslim osobama koje u najvećem postotku doprinose većoj integraciji psihički bolesnih odraslih osoba koje žive u vlastitom domu, dok je manji udio usluga u procesu deinstitutionalizacije psihički bolesnih odraslih osoba iz domova socijalne skrbi.

Obrazovanje

U području obrazovanja mjere su bile usmjerene na održavanje stručnih rasprava i seminara o suzbijanju stereotipa i predrasuda prema nacionalnim manjinama u kontekstu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina. Također, u kompetencije i ishode Nacionalnog okvirnog kurikuluma, a napose u module građanskog odgoja i obrazovanja, uključeni su i sadržaji o neprihvatljivosti svih oblika diskriminacije te sadržaji koji promiču toleranciju i uvažavanje različitosti. Isto tako, unutar ovog područja provodile su se aktivnosti stručnog usavršavanja učitelja/nastavnika o nemoralnosti i štetnosti korupcije te su organizirani seminari za učitelje/nastavnike o fenomenu trgovanja ljudima.

Nadalje, Agencija za odgoj i obrazovanje provodila je edukacije na teme povezane s HIV/AIDS-om u programu zdravstvenog odgoja za osnovne i srednje škole. Treninzi su se provodili u okviru županijskih stručnih vijeća za stručne suradnike, učitelje i nastavnike kemije i biologije. Također, provedena je i javna edukativna kampanja „Znanje pobjeđuje“ u cilju podizanja svijesti šire javnosti vezano uz HIV/AIDS.

U periodu provedbe Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2008.–2013. ostvaren je evidentan pomak na području uvođenja obrazovanja za ljudska prava na sve razine i u sve oblike odgoja i obrazovanja. U skladu s tim, na temelju članka 39. Zakona o sustavu državne uprave¹² i članka 39. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi¹³, 24. listopada 2012. godine donesena je Odluka o izmjeni Odluke o eksperimentalnoj provedbi, praćenju i vrednovanju Kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja u dvanaest osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2012/2013. te 2013/2014. Rezultati dobiveni eksperimentalnom provedbom Kurikuluma građanskoga odgoja i obrazovanja te analiza provedenog praćenja i vrednovanja korištena je i u pripremi prijedloga kurikula međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje koja će biti donesena u okviru Cjelovite kurikularne reforme.

¹² Narodne novine, br. 150/11, 12/13 i 93/16.

¹³ Narodne novine, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13 i 152/14

Nakon nekoliko ciklusa javnih rasprava, na temelju članka 27. stavka 12. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Narodne novine, br.: 87/08., 86/09., 92/10., 105/10. – ispravak, 90/11., 16/12., 86/12. i 94/13.) ministar znanosti, obrazovanja i sporta donio je *Odluku o programu i Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja Građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole*. Program je objavljen u Narodnim novinama (Narodne novine, br.104/14) i dostupan je na mrežnim stranicama Agencije i Ministarstva: www.mzos.hr , www.azoo.hr

Od školske godine 2014/15. i nadalje, u osnovnim i srednjim školama obvezna je provedba Programa Građanskog odgoja i obrazovanja. Istodobno je započela provedba Eksperimentalnog programa Građanskog odgoja i obrazovanja za 8. razred osnovne škole u 34 osnovne škole.

Programom se uvodi povezivanje postojećih tema u predmetima s ključnim pojmovima građanskog odgoja i obrazovanja, njihovo horizontalno i vertikalno povezivanje, produbljivanje i proširivanje kroz cijelu osnovnu i srednju školu. Učenje je bazirano na zadacima za učenike koji ih vode aktivnom uključivanju, grupnom radu, promišljanju, istraživanju, rješavanju problema i zaključivanju o ljudsko-pravnim, političkim, društvenim, gospodarsko-poduzetničkim, kulturološkim i ekološkim konceptima aktivnog građanstva zauzetog za promicanje cjelovitog društvenog razvoja i uključenosti građana.

Agencija za odgoj i obrazovanje provela je, i dalje provodi, stručno usavršavanje za ravnatelje, učitelje, nastavnike i stručne suradnike o metodologiji izrade godišnjeg plana i programa obvezne međupredmetne i interdisciplinarne provedbe Građanskog odgoja i obrazovanja (GOO), o vođenju pedagoške dokumentacije kojom se dokazuje provedba, o metodologiji međupredmetnog i interdisciplinarnog planiranja i programiranja usmjerenog na ishode GOO-a i vrednovanje postignuća učenika, o metodama kompleksnog interaktivnog poučavanja koje su razvijene u okviru građanskog odgoja i obrazovanja i druge važne teme kojima se osigurava kvaliteta provedbe.

Time su stvorene temeljne pretpostavke za provođenje suvremenog koncepta građanskog odgoja i obrazovanja koji se temelji na potrebama našega društva i Povelji Vijeća Europe o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava. Navedena postignuća dobar su temelj za reformu odgoja i obrazovanja.

Također, u ovom periodu donesena su dva važna propisa vezano uz ostvarivanje prava azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom – Program hrvatskog jezika, povijesti i kulture za tražitelje azila i azilante i Pravilnik o načinu provođenja programa i provjeri znanja tražitelja azila, azilanata, stranaca pod privremenom zaštitom i stranaca pod supsidijarnom zaštitom, radi pristupa obrazovnom sustavu Republike Hrvatske. Usprkos tome, u 2013. godini nije bilo plaćanja tečaja hrvatskoga jezika, povijesti i kulture.

Sustavno se provodila i mjera osiguravanja besplatnog smještaja, prehrane i školske opreme djeci lošijeg socijalnog stanja.

Na kraju, unutar ovog područja provodila se i mjera izobrazbe zatvorenika i maloljetnika. Zatvorenici te maloljetnici uglavnom se uključuju u programe osposobljavanja za različita zanimanja, potom u tečajeve i osnovnu školu, a najmanje je polaznika visokih učilišta. Izbor zanimanja ograničen je s jedne strane brojem verificiranih programa, a s druge mogućnostima kaznionica i zatvora da zatvorenicima omoguće provođenje praktične nastave u radionicama pod vodstvom kvalificiranih strukovnih učitelja.

Rad i zapošljavanje

U ovom su području mjere bile usmjerene na izradu programa aktivnosti za uključivanje nezaposlenih osoba u društveno koristan rad te izradu programa aktivnosti za poticanje zapošljavanja dugotrajno

nezaposlenih osoba u cilju povećanja zapošljavanja dugotrajno nezaposlenih s osobitim naglaskom na njihovu socijalnu uključenost. Također, mjere su bile usmjerene na poduzimanje aktivnosti radi povećanja zapošljavanja pripadnika romske manjine obaju spolova i radi povećanja mogućnosti radnog angažmana zatvorenika/zatvorenica i intenziviranje suradnje resornih tijela s Hrvatskim zavodom za zapošljavanje, koji je u velikoj mjeri bio nositelj ovih mjera.

Aktivnosti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje koje su bile usmjerene na izradu programa aktivnosti za uključivanje nezaposlenih osoba u društveno koristan rad obuhvaćale su kreiranje programa javnih radova u suradnji s lokalnom samoupravom, sufinanciranje zapošljavanja nezaposlenih osoba u javnim radovima, kreiranje programa javnih radova za nezaposlene osobe višeg obrazovanja u suradnji s civilnim društvom koje skrbi o posebnim skupinama i sufinanciranje zapošljavanja nezaposlenih osoba u programima javnih radova – pojedinačni projekti i kontinuirano su se provodile tijekom provedbe Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2008.–2013.

Aktivnosti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje koje su bile usmjerene na izradu programa aktivnosti za poticanje zapošljavanja dugotrajno nezaposlenih osoba u cilju povećanja zapošljavanja dugotrajno nezaposlenih s osobitim naglaskom na njihovu socijalnu uključenost kontinuirano su se provodile i obuhvaćale su uključivanje u obrazovanje za stjecanje vještina traženja posla, financiranje obrazovanja za stjecanje stručnih vještina, sufinanciranje obrazovanja za potrebe tržišta rada u suradnji s lokalnom samoupravom, *sufinanciranje zapošljavanja dugotrajno nezaposlenih osoba*, sufinanciranje zapošljavanja posebnih skupina na tržištu rada. Kada govorimo o posebnim skupinama, onda u ovom kontekstu govorimo o nezaposlenim hrvatskim braniteljima, djeci i supružnicima poginulih i nestalih hrvatskih branitelja, roditeljima s četiri i više malodobne djece, roditeljima djece s posebnim potrebama, roditeljima djece oboljelih od malignih bolesti, samohranim roditeljima, mladim osobama koje su izašle iz sustava skrbi domova za djecu, povratnicima s odsluženja zatvorske kazne, osobama na uvjetnoj kazni, liječenim ovisnicima, žrtvama trgovanja ljudima, žrtvama obiteljskog nasilja, azilantima i strancima pod supsidijarnom zaštitom. Također, unutar ove mjere sufinancirano je zapošljavanje osoba s invaliditetom.

Aktivnosti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje koje su usmjerene na poduzimanje radnji radi povećanja zapošljavanja pripadnika romske manjine obaju spolova obuhvaćale su uključivanje u obrazovanje za stjecanje vještina traženja posla, financiranje obrazovanja za stjecanje stručnih vještina, sufinanciranje zapošljavanja i sufinanciranje zapošljavanja u javnim radovima.

Vezano uz mjere mogućnost povećanja radnog angažmana zatvorenika, kao poseban problem uočena je stigma vezana uz osobe koje se vraćaju s odsluženje zatvorske kazne. Iz tog razloga, Hrvatski zavod za zapošljavanje razvija i druge aktivnosti i usluge koje bi trebale dati bolje rezultate u zapošljavanju nezaposlenih osoba koje su se vratile s odsluženja zatvorske kazne kao i nezaposlenih osoba koje su na uvjetnoj kazni. U tom smislu, savjetnici za zapošljavanje djeluju kroz posjete poslodavcima, prezentacije, okrugle stolove i druge stručne skupove sa svrhom informiranja o mogućnostima zapošljavanja posebnih skupina nezaposlenih osoba koje su ranjive na tržištu rada.

Zdravstvo

U području zdravstva mjere su bile usmjerene na osiguravanje odgovarajućeg arhitektonskog pristupa zdravstvenim ustanovama svim osobama s invaliditetom u skladu s planovima aktivnosti, edukaciju zdravstvenih radnika o posebnostima bolesti i stanja osoba s invaliditetom te analizu provedbe Zakona o zaštiti prava pacijenata.

Vežano uz osiguravanje odgovarajućeg arhitektonskog pristupa zdravstvenim ustanovama, Ministarstvo zdravstva, a tadašnje Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, prikuplja podatke od zdravstvenih ustanova koji uključuju i pitanje arhitektonske pristupačnosti. Usprkos kontinuiranoj provedbi ove mjere istu je potrebno nastaviti. Naime, na kraju 2013. godine u svega 19 zdravstvenih ustanova koje su dostavile podatke uvedena je djelomična ili osnovna informacijska podrška za gluhe i slijepe osobe, svega nekoliko ustanova navodi da je u potpunosti osiguralo arhitektonsku pristupačnost osobama s invaliditetom, dok je u većini ostalih ustanova ista provedena djelomično ili je osigurana samo osnovna arhitektonska pristupačnost osobama s invaliditetom u smislu prilaza zdravstvenim ustanovama ili dizalu.

Vežano uz edukacije zdravstvenih radnika ista se mjera kontinuirano provodila. Ipak, broj educiranih stručnjaka je vrlo mali – 2009. godine odobrene su četiri edukacije za stručne djelatnike te 2011. godine još četiri. Tijekom 2012. godine Hrvatski zavod za javno zdravstvo održavao je edukacije djelatnika Zavoda o načinima uspostavljanja kontakata s osobama s invaliditetom te specifičnostima vezanima uz invaliditet. Nadalje, Hrvatski zavod za javno zdravstvo je tijekom 2013. godine održavao edukacije za polaznike poslijediplomske nastave iz epidemiologije, dodiplomske nastave na Medicinskom fakultetu. U cilju uključivanja većeg broja polaznika, važno bi bilo uvrstiti planirani modul u redovnu nastavu na Medicinskom fakultetu iz predmeta Temelji liječničkog umijeća.

Vežano uz analizu Zakona o zaštiti prava pacijenata, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi početkom 2009. godine imenovalo je novo Povjerenstvo za zaštitu i promicanje prava pacijenata te se ista provodila kroz rad Povjerenstva. Nacionalno Povjerenstvo u svom radu prati rad osnovanih županijskih povjerenstava, raspravlja o godišnjim izvješćima županijskih povjerenstava te pristigle pritužbe pacijenata upućuje nadležnim županijskim povjerenstvima radi provođenja postupka u skladu sa Zakonom o zaštiti prava pacijenata.

Nacionalne manjine

U području zaštite prava nacionalnih manjina dio mjera bio je usmjeren na ubrzanje programa stambenog zbrinjavanja bivših nositelja stanarskog prava na području i izvan područja posebne državne skrbi (u nastavku: BNSP), osiguranje potrebnog broja stambenih jedinica za preostale pozitivno riješene zahtjeve BNSP-a te završetak procesa povrata imovine i obnovu u ratu oštećenih i uništenih obiteljskih kuća. Mjere su se kontinuirano provodile. Ostvaren je značajan napredak u području povratka izbjeglica posebno kroz provedbu Akcijskog plana za provedbu stambenog zbrinjavanja izbjeglica. U lipnju 2008. godine, Vlada Republike Hrvatske donijela je Akcijski plan za ubranu provedbu Programa stambenog zbrinjavanja na području i izvan područja posebne državne skrbi za izbjeglice – bivše nositelje stanarskog prava koji se žele vratiti u Republiku Hrvatsku. Slijedom neočekivanih poteškoća u provedbi Akcijskog plana (ekonomska kriza, bankrot nekih tvrtki angažiranih na provedbi, duža procedura javne nabave usklađena s EU standardima) obveze iz mjerila za 2009. godinu nisu ispunjene u cijelosti, slijedom čega je Vlada u lipnju 2010. godine donijela Revidirani Akcijski plan za ubranu provedbu Programa stambenog zbrinjavanja na području i izvan područja posebne državne skrbi za izbjeglice – bivše nositelje stanarskog prava koji se žele vratiti u Republiku Hrvatsku. Revidiranim planom dio obveza iz 2009. godine prenesen je na 2010. i 2011. godinu. Posljedično, Revidirani Akcijski plan u potpunosti je proveden. Također, izvan područja posebne državne skrbi, Agencija za pravni promet i posredovanje nekretninama je sredstvima Državnog proračuna kupila te predala Ministarstvu regionalnog razvoja i fondova Europske unije u 2011. godini 188 stanova na 29 lokacija, a u 2012. godini 104 stana na 15 lokacija. U 2011. i 2012. godini Agencija je ukupno kupila 292 stana izvan područja od posebne državne skrbi. Uočeni problemi odnose se na nesigurnost dijela korisnika u odluku

o povratku, nedostupnost korisnika te nemogućnost kompletiranja dokumentacije potrebne radi utvrđivanja prava na stambeno zbrinjavanje kao i na nedostatak financijskih sredstava za potrebe stambenog zbrinjavanja.

Vežano uz proces povratka imovine u periodu provedbe Nacionalnog plana ostvaren je značajan napredak – ostalo je 11 neriješenih predmeta. Važno je istaknuti kako Ministarstvo pravosuđa vodi evidenciju o nezavršenim sudskim postupcima u svezi s povratom privremeno zauzete imovine te od sudova traži očitovanje o svakom pojedinom predmetu kako bi ti predmeti što prije bili okončani.

Vežano uz mjeru usmjerenu na provođenje edukacije državnih službenika o pravima nacionalnih manjina i zabrani diskriminacije, ista se djelomično provodila kroz rad Centra za stručno osposobljavanje i usavršavanje službenika Ministarstva uprave – naime, ovaj sadržaj bio je uključen u programe poput „Zapošljavanje državnih službenika“, „Priprema za državni ispit“ i sl.

Vežano uz provođenje edukacije službenika jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave o pravima nacionalnih manjina i zabrani diskriminacije, Ministarstvo uprave je u suradnji s Akademijom lokalne demokracije redovito organiziralo regionalne seminare za pripadnike nacionalnih manjina i predstavnike lokalnih jedinica o pravu pripadnika nacionalnih manjina.

Praćenje zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina, sukladno Ustavnom zakonu o pravima nacionalnih manjina, Zakonu o sustavu državne uprave i Zakonu o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, sustavno se provodilo kroz nadzor statuta jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave vežano uz zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u izvršnim tijelima i vijećima.

Ministarstvo uprave i Ministarstvo pravosuđa prate donošenje i provedbu planova zapošljavanja osoba koje prema posebnim propisima imaju prednost pri zapošljavanju te u tom sklopu i zapošljavanja nacionalnih manjina. Tako je dana 9. svibnja 2011. godine donesen Plan prijama pripadnika nacionalnih manjina u tijela državne uprave za razdoblje od 2011. do 2014. godine (dugoročni plan). Vlada Republike Hrvatske dala je suglasnost na Plan na sjednici održanoj 12. svibnja 2011. godine. Plan prijama objavljen je u Narodnim novinama, broj 65/11. Vodeći računa o ograničenim mogućnostima zapošljavanja novih službenika u tijela državne uprave, pa tako i nacionalnih manjina te potrebi smanjenja broja zaposlenih u navedenim tijelima, kao i raspoloživim financijskim sredstvima za nova zapošljavanja, u razdoblju od 2011. do 2014. godine planiran je prijam ukupno 802 pripadnika nacionalnih manjina u tijela državne uprave, od čega 727 u središnja tijela državne uprave i 75 u urede državne uprave u županijama. Ipak, na kraju 2013. godine možemo utvrditi kako je udio pripadnika nacionalnih manjina u tijelima državne uprave i stručnim službama i uredima Vlade Republike Hrvatske nedostatan – u 2012. godini udio pripadnika nacionalnih manjina iznosio je 3,38%, a u 2013. godini 3,51%.

Vežano uz osposobljavanje i educiranje predstavnika Roma, posebice žena i mladih, za sudjelovanje u procesu odlučivanja i ostvarivanja prava kao i većoj uključenosti u društveni život, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina organizirao je seminare o osposobljavanju i educiranju predstavnika romske nacionalne manjine te proveo kampanju pod nazivom „Dosta!“ za suzbijanje diskriminacije prema romskoj nacionalnoj manjini.

Kada govorimo o organiziranju seminara o suzbijanju stereotipa i predrasuda prema nacionalnim manjinama, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina jednom godišnje organizira seminar o ulozi medija u suzbijanju stereotipa i predrasuda prema nacionalnim manjinama.

Vežano uz istraživanje o zapošljavanju pripadnika romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj, s posebnim osvrtom na Romkinje, u organizaciji tadašnjeg Ureda za nacionalne manjine u Zagrebu je u

2009. godini održana Radionica o zapošljavanju Roma. U prvom dijelu radionice predstavljeno je istraživanje „Život Romkinja u Hrvatskoj s naglaskom na pristup obrazovanju“ koje je proveo Institut za društvena istraživanja u Zagrebu u suradnji s Udrugom žena Romkinja „Bolja budućnost“. Prema rezultatima istraživanja pokazalo se da obrazovanje Romkinje lakše dolaze do stalnog radnog odnosa od onih koje nemaju završenu osnovnu školu, a naročito od onih koje nemaju nikakvo obrazovanje.

Pružanje zaštite strancima

U području pružanja zaštite strancima bile su predviđene dvije mjere: stvaranje cjelovitog zakonodavnog okvira za pružanje zaštite strancima te informiranje i senzibiliziranje stanovništva na lokalnoj razini radi stvaranja pozitivnog stava prema tražiteljima azila, azilantima i svim ostalim kategorijama stranaca koji borave u Republici Hrvatskoj.

Ministarstvo unutarnjih poslova nadležno je za stvaranje cjelovitog zakonodavnog okvira za pružanje zaštite strancima, što je učinjeno donošenjem novog Zakona o strancima i Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti te podzakonskim aktima. Zakon o strancima omogućio je izbjeglicama, korisnicima programa povratka ili obnove ili stambenog zbrinjavanja stjecanje statusa stranaca na stalnom boravku pod povoljnijim uvjetima (do dana podnošenja zahtjeva ne moraju imati neprekidno 5 godina odobren privremeni boravak u Republici Hrvatskoj) dok je Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti omogućio veće standarde za pristup sustavu odobravanja međunarodne zaštite kao i pravima koje osobe pod međunarodnom zaštitom ostvaruju. Ministarstvo u suradnji sa svojim partnerima ulaže znatne napore u informiranje i senzibiliziranje stanovništva na lokalnoj razini radi stvaranja pozitivnog stava prema tražiteljima azila, azilantima i strancima pod supsidijarnom zaštitom kroz organiziranje kreativnih radionica s udrugama i obilježavanje Svjetskog dana izbjeglica. Također, važno je istaknuti kako je Vlada Republike Hrvatske 25. srpnja 2013. godine usvojila Akcijski plan za uklanjanje prepreka u ostvarivanju pojedinih prava u području integracije stranaca za razdoblje od 2013. do 2015. godine. Akcijski plan uključuje i određen broj mjera usmjerenih na podizanje svijesti šire javnosti o problematici azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom.

Suzbijanje diskriminacije i sankcioniranje diskriminatornog postupanja

U području suzbijanja i sankcioniranja diskriminatornog postupanja Ministarstvo pravosuđa temeljem prikupljenih podataka od strane sudova vodi evidencije o sudskim postupcima (prekršajni, građanski i kazneni) koji se tiču Zakona o suzbijanju diskriminacije. Slijedom toga, uspostavilo je odgovarajuću bazu podataka te je dodavanjem novih rubrika osuvremenilo obrazac za prikupljanje podataka. Također, vezano uz zločin iz mržnje i prikupljanje podataka, donošenjem Protokola o postupanju u slučaju zločina iz mržnje, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina vodi bazu podataka o zločinima iz mržnje, koja uključuje podatke Ministarstva unutarnjih poslova, Državnog odvjetništva i Ministarstva pravosuđa. Policijska akademija uspješno i kontinuirano provodi izobrazbu policijskih službenika o postupanju kod počinjenja kaznenih djela iz mržnje. Vezano uz provođenje kampanje informiranja javnosti o antidiskriminacijskim odredbama, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina u suradnji s različitim partnerima provodio je nekoliko kampanja.

Dogradnja sustava pravne pomoći je u nadležnosti Ministarstva pravosuđa koje je sustavno provodilo aktivnosti usmjerene na informiranje javnosti o mogućnostima koje pruža provedba Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. Aktivnosti informiranja provedene su i u okviru Twinning Light projekta “Unaprjeđenje sustava besplatne pravne pomoći”. Organizacije civilnog društva ukazivale su na otežano provođenje Zakona zbog administrativno kompleksnog sustava obrazaca te nejasnog sustava

vrednovanja usluga odvjetnika i organizacija civilnog društva, što je rezultiralo donošenjem novog Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u prosincu 2013. godine.

Vođenje statističkih podataka

Unutar ovog područja predviđena je mjera praćenja zastupljenosti građana po nacionalnoj pripadnosti, spolu, dobi, invaliditetu i drugim osobinama u tijelima vlasti i njihovom sudjelovanju među zaposlenima u upravnim tijelima i službama. U skladu s tim, Uprava za ljudske potencijale Ministarstva uprave prikuplja i obrađuje podatke o broju i strukturi zaposlenih državnih službenika i namještenika u tijelima državne uprave, stručnim službama i uredima Vlade Republike Hrvatske te ostalim državnim tijelima. Između ostalog, prikupljali su se i podaci o državnim službenicima i namještenicima koji imaju status pripadnika nacionalnih manjina, status osoba s invaliditetom te status hrvatskih branitelja.

Tolerancija i suzbijanje diskriminacije kroz medije i civilno društvo

U poglavlju tolerancije i suzbijanja diskriminacije kroz medije i civilno društvo uspješno su provedene mjere vezane uz informiranje javnosti o dokumentima koji se odnose na zaštitu i način osiguravanja pojedinih prava posebno osjetljivih društvenih skupina, organiziranje okruglih stolova, seminara i edukacija na temu suzbijanja diskriminacije. Mjera se provodila i kroz financiranje organizacija civilnog društva, uz napomenu kako se većina ovih aktivnosti provodila kroz projekte koje je financirala Europska unija kroz programe IPA i PROGRESS.

IV.

PRIORITETNA PODRUČJA

4.1. Rad i zapošljavanje

Od donošenja Zakona o suzbijanju diskriminacije, područje rada i zapošljavanja je, prema izvješćima pučkog pravobranitelja, područje u kojem se iz godine u godinu pojavljuje najveći broj prijava za diskriminaciju. Također, treba uzeti u obzir i činjenicu da se, kada se diskriminacija događa u radnom okruženju, velik broj osoba ne odlučuje istu prijaviti zbog straha da će im se situacija na radnom mjestu pogoršati. Istraživanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije, koje je u 2016. godini proveo pučki pravobranitelj, pokazuje kako petina ispitanika tvrdi da su doživjeli diskriminaciju jednom ili više puta u proteklih pet godina, većinom u području rada i zapošljavanja.

Osnovni uzrok diskriminacije su prvenstveno negativni vrijednosni stavovi poslodavaca spram pojedinih socijalnih skupina ili pak negativni stavovi okoline koje poslodavci kao takve percipiraju i uvažavaju. Provedena istraživanja¹⁴ ukazuju na to da su među nezaposlenim osobama apsolutno najčešća iskustva dobne diskriminacije (i to u skupini osoba od 40 ili više godina), a potom spolne diskriminacije. Praćenjem oglasa za zapošljavanje, pučka pravobraniteljica ukazala je kako isti često uključuju diskriminatorne osnove – primjerice, navode određenu dob kao jedan od uvjeta za zapošljavanje. Dobna diskriminacija vidljiva je ne samo prilikom zapošljavanja već i unutar radnih organizacija, i to kroz uskraćivanje pojedinih beneficija, lošije radne uvjete pa i učestalije otkaze, a jednako je doživljavaju radno sposobne osobe starije životne dobi kao i mladi.

Kada govorimo o dobi, važno je istaknuti mlade kao skupinu izloženu riziku od diskriminacije, posebice ako uzmemo u obzir činjenicu da velik postotak nezaposlenih osoba čine mlade osobe u dobi do 29 godina. S druge strane, kada govorimo o spolnoj diskriminaciji, u svim obuhvaćenim kontekstima iskustva spolne diskriminacije u pravilu su češća među ženama nego među muškarcima.

Nakon spolne, slijede iskustva etničke i diskriminacije na temelju nacionalne pripadnosti (u tom kontekstu najčešće govorimo o pripadnicima srpske i romske nacionalne manjine) te vjerske diskriminacije, a relativno najmanji udio nezaposlenih navodi i iskustvo diskriminacije na temelju invaliditeta te seksualne orijentacije. Pripadnici nacionalnih manjina susreću se i s diskriminacijom koja nije uvijek posljedica poslovne politike poslodavca, već osobnih stavova pojedinaca, poput animoziteta prema određenim nacionalnim manjinama, zbog čega ju je još teže dokazati i protiv nje se boriti. Iako je nesporna odgovornost poslodavaca za postupke njihovih zaposlenika na radu i u vezi s radom, razumljivo je da poslodavac s više stotina ili tisuća zaposlenika ne može biti svjestan svakog njihovog postupka. Stoga je nužno provoditi aktivnosti osvještavanja poslodavaca o internim problemima, njihovoj identifikaciji, rješavanju te prevenciji budućih slučajeva diskriminacije. Pri tome je edukacija radnika, posebice onih koji rade u ljudskim resursima, o prepoznavanju i suzbijanju diskriminacije, jedan od ključnih instrumenata prevladavanja ovakvih situacija.

¹⁴ Raširenost i obilježja diskriminacije na hrvatskom tržištu rada – Izvješće na temelju ankete među nezaposlenim osobama i ankete među poslodavcima, Institut društvenih znanosti IVO PILAR, travanj 2010.

Važno je istaknuti kako analize po pojedinim skupinama nezaposlenih osoba ukazuju kako je upravo skupina osoba s invaliditetom relativno najviše izložena diskriminaciji na tržištu rada. U skladu s tim, važno je upoznati poslodavce s obvezom razumne prilagodbe kako bi se omogućila veća uključenost osoba s invaliditetom na tržište rada. U tom smislu treba istaknuti i da oko 1/5 poslodavaca (20%) smatra kako je zapošljavanje osoba s invaliditetom za poslodavce veći trošak nego korist, a podjednaki udio slaže se i s tvrdnjom da starije osobe nisu sposobne usvojiti nova znanja i vještine potrebne za rad.¹⁵ Podatak od 20% poslodavaca koji smatraju kako je zapošljavanje osoba s invaliditetom trošak posebno je problematičan ako uzmemo u obzir pozitivnu mjeru koju propisuje Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom koja se primjenjuje i na privatni i javni sektor te ukazuje na važnost podizanja svijesti poslodavaca.

Iako se na temelju podataka iz prije navedenog istraživanja teško može zaključivati o raširenosti diskriminacije LGBT osoba, podaci o predrasudama, stereotipima i sklonosti diskriminaciji prikupljeni među poslodavcima pokazuju da je i ova skupina osoba potencijalno jedna od najugroženijih diskriminacijom. O tome govore i rezultati drugih istraživanja, primjerice ispitivanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji uključivalo je i pitanje o tome bi li ispitanicima bilo „izrazito neugodno kad bi doznali da je netko od kolega na poslu ili susjed homoseksualac ili lezbijka“, na koje je čak trećina njih odgovorila potvrdno.¹⁶

Isto tako, jedna od skupina prepoznata kao skupina koja se suočava s poteškoćama u pristupu tržištu rada su i beskućnici koji su suočeni s nizom statusnih problema, ali i predrasudama poslodavaca. Izvješća pučke pravobraniteljice upućuju također na prisutnost diskriminacije temeljem obrazovanja, zdravstvenog stanja te političkog ili drugog uvjerenja.

Pored navedenog, radna skupina za izradu nacрта Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije je, tijekom izrade nacрта Nacionalnog plana, kao skupine kojima u kontekstu suzbijanja diskriminacije u području rada i zapošljavanja treba posvetiti osobitu pozornost dodatno identificirala trudnice i samohrane roditelje, žene fertile dobi te starije osobe.

Ono što posebno zabrinjava je podatak da na izravno pitanje jesu li čuli da u Republici Hrvatskoj postoji Zakon o suzbijanju diskriminacije potvrdno odgovara tek nešto više od polovine sudionika (57% poslodavaca te 60% nezaposlenih). Nadalje, svega oko petine poslodavaca (18%) i 4% nezaposlenih procjenjuje da je upoznato s njegovim sadržajem. U skladu s tim, važno je raditi na osviještenosti svih dionika na tržištu rada, a posebno nezaposlenih, zaposlenih i poslodavaca, o pravima i obvezama koje proizlaze iz Zakona o suzbijanju diskriminacije. U tom smislu posebno važnu ulogu imaju sindikati te je važno daljnje jačanje njihovih kapaciteta.

Cilj 1. Povećanje broja zaposlenih i radno aktiviranih nezaposlenih osoba u nepovoljnom položaju na tržištu rada

Pokazatelj učinka: broj nezaposlenih osoba u nepovoljnom položaju po osnovama navedenim u Zakonu o suzbijanju diskriminacije uključenih u aktivnosti u cilju povećanja zapošljavanja

Polazna vrijednost: u 2016. godini u aktivnosti individualnog savjetovanja uključeno je 188.341 nezaposlenih osoba u nepovoljnom položaju po osnovama navedenim u Zakonu o

¹⁵ Raširenost i obilježja diskriminacije na hrvatskom tržištu rada – Izvješće na temelju ankete među nezaposlenim osobama i ankete među poslodavcima, Institut društvenih znanosti IVO PILAR, travanj 2010.

¹⁶ Istraživanje o stavovima i razini svijesti o diskriminaciji i pojavnim oblicima diskriminacije 2012. Zagreb: Pučki pravobranitelj

suzbijanju diskriminacije, provedeno je 7.563 radionica za stjecanje vještina aktivnog traženja posla te je 1.088 nezaposlenih osoba u nepovoljnom položaju uključeno u mjere aktivne politike zapošljavanja

Izvor podataka: Hrvatski zavod za zapošljavanje, Državni zavod za statistiku, izvješća pravobranitelja za ravnopravnost spolova, pravobranitelja za djecu i pravobranitelja za osobe s invaliditetom, organizacije civilnog društva

Cilj 2. Promicanje jednakih mogućnosti na području rada i zapošljavanja

Pokazatelj učinka: smanjena diskriminacija u području rada i zapošljavanja, osobito trudnica i samohranih roditelja, žena fertile dobi, osoba s invaliditetom, pripadnika nacionalnih manjina, starijih osoba te spolnih i rodni manjina

Polazna vrijednost: podaci pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pravobraniteljice za djecu i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

Izvor podataka: Hrvatski zavod za zapošljavanje, izvješća pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pravobraniteljice za djecu i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

4.2. Obrazovanje, znanost i sport

Sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj sastoji se od predškolskog odgoja i obrazovanja, osnovnog obrazovanja, srednjeg obrazovanja, visokog obrazovanja i cjeloživotnog učenja odnosno obrazovanja odraslih.

Ključni dokument u ovom području je Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (Narodne novine, br. 124/14) koju je Hrvatski sabor donio u listopadu 2014. godine. Strategija navodi kako je obrazovanje u Republici Hrvatskoj svakome dostupno, pod jednakim uvjetima, u skladu sa sposobnostima te su u tom kontekstu definirani sljedeći ciljevi: unaprijediti razvojni potencijal odgojno-obrazovnih ustanova, provesti cjelovitu kurikularnu reformu, izmijeniti strukturu osnovnog obrazovanja, podići kvalitetu rada i društvenog ugleda učitelja, unaprijediti kvalitetu rada rukovođenja odgojno-obrazovnih ustanova, razviti cjelovit sustav podrške učenicima, osigurati optimalne uvjete rada odgojno-obrazovnih ustanova te ustrojiti sustav osiguravanja kvalitete odgoja i obrazovanja.

U tom procesu kao jedno od svojih uporišta navedena Strategija prepoznaje načelo jednakosti obrazovnih mogućnosti za sve, ističući kako obrazovanje i školovanje ne mogu biti povlastica manjine niti se mogu umanjiti prema razlikama – etničkim, spolnim ili drugim karakteristikama te se posebno ističe načelo poštovanja ljudskih prava i prava djeteta koje uključuje ljudsko dostojanstvo. Agencija za odgoj i obrazovanje organizira stručne skupove i usavršavanja odgojno-obrazovnih djelatnika (za učitelje/nastavnike, stručne suradnike i ravnatelje u okviru programa kontinuiranog profesionalnog razvoja) u cilju unapređivanja profesionalnih kompetencija za uključivanje i provedbu univerzalnih općeprihvaćenih vrijednosti u nastavne sadržaje u okviru nastavnog plana i programa/kurikula i kroz međupredmetne teme. U tom kontekstu treba spomenuti da je od školske godine 2014/15. i nadalje, u osnovnim i srednjim školama obvezna provedba međupredmetnog i interdisciplinarnog Programa Građanskog odgoja i obrazovanja, te provedba eksperimentalnog izbornog programa Građanskog odgoja i obrazovanja u određenom broju VIII. razreda osnovne škole.

Prema nekim istraživanjima¹⁷, učenici u trogodišnjim strukovnim školama češće su iz obitelji nižeg imovinskog statusa, slabije obrazovanih roditelja i iz ruralnih krajeva. Podaci također pokazuju i kako su u tim školama više zastupljeni i učenici romske manjine te učenici s invaliditetom. Nadalje, određeni izazov predstavlja organizacija praktične nastave i vježbi naukovanja za učenike koji se obrazuju u programima obrazovanja za vezane obrte zbog smanjenog broja slobodnih naučničkih mjesta u licenciranim obrtničkim radionicama, kako za sve učenike, tako i za pripadnike romske nacionalne manjine i osoba s invaliditetom. Upravo se jedna od prvih presuda u skladu sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije odnosila na nemogućnost ostvarivanja stručne prakse za dvije učenice koje su bile pripadnice romske nacionalne manjine. Potrebna su daljnja istraživanja kako bi se utvrdilo koji su uzroci ovih pojava.

Važan dio obrazovnog sustava uključuje odnose i komunikaciju između učenika i nastavnika, stručnih suradnika te administrativnog osoblja i komunikaciju s institucijama i udrugama, kao i odnose među samim učenicima. U gore spomenutom istraživanju¹⁸, u kojem su sudjelovali učenici i roditelji pripadnici manjinskih skupina, učenici su rekli kako su informirani o svojim pravima u vidu opravdanih izostanaka iz škole za vjerske blagdane te mogućnosti slušanja etike, pravoslavnog ili islamskog vjeronauka.

U kontekstu obrazovanja djece pripadnika romske nacionalne manjine, važno je da im se i dalje osigurava učenje hrvatskog jezika, kao i mogućnost nastave na materinskom jeziku i učenje o romskoj kulturi i povijesti.¹⁹ U izvješću „Socijalno uključivanje djece Roma“²⁰ upozorava se kako, premda je osnovna škola u Hrvatskoj besplatna, postoje mnogi dodatni troškovi poput izvannastavnih aktivnosti i školskih izleta koji za roditelje Rome mogu biti previsoki. Slijedom navedenog, potrebno je uključiti veći broj učenika pripadnika romske nacionalne manjine kako u programe produženog boravka u školi tako i u različite izvannastavne aktivnosti kako bi ostala motivirana za daljnji nastavak učenja. Obrazovanje uključivanjem u takve programe ključ je za prekidanje međugeneracijskog kruga društvene isključenosti i najbolje sredstvo za preveniranje nepovoljnog položaja djece Roma na samom početku osnovnoškolskog obrazovanja.

Postojeći zakonodavni okvir osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja regulira pravo svakog djeteta/učenika s teškoćama u razvoju na primjeren program i oblik obrazovanja, uvijek kada je to moguće u sredini u kojoj živi, osiguravajući potrebnu programsku i profesionalnu potporu te prostornu i pedagoško-didaktičku prilagodbu uz uvažavanje njihovih potreba, interesa, sposobnosti i mogućnosti, a sukladno svim strateškim dokumentima Republike Hrvatske i međunarodnim dokumentima koje je Republika Hrvatska prihvatila. Time je omogućeno djeci/učenicima koji imaju znatne razvojne teškoće da se uz rehabilitacijsku i stručnu profesionalnu potporu uspješno uključe u sustav odgoja i obrazovanja u sredini u kojoj žive, što podrazumijeva visoke standarde u pristupu problemu. „Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju“ donesen je 2015. godine, a temelji se na načelima inkluzivnog obrazovanja i individualiziranog pristupa (podrazumijeva uvažavanje različitosti svakog djeteta te prilagodbu škola i obrazovnog sustava djetetu/učeniku u svrhu omogućavanja sudjelovanja

¹⁷ Matković, T., Lukić, N., Buković, N., Doolan, K. (2013). Destination uncertain? Trends, perspectives and challenges in strengthening vocational education for social inclusion and social cohesion. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Farkas, L. (2014). Report on discrimination of Roma children in education. European Commission.

²⁰ Šikić-Mičanović, L., Ivatts, A.R., Vojak, D., Geiger-Zeman, M. (2015). Socijalno uključivanje djece Roma (RECI+) – Izvještaj za Hrvatsku. Tiskara Zelina d.d.

učenika u svakodnevnom životu škole i lokalne zajednice) i omogućava obrazovanje, prvenstveno u redovitom sustavu, svakom učeniku s teškoćama u razvoju prema njegovim sposobnostima, mogućnostima, interesima, sklonostima i potrebama (individualan metodički pristup svakom učeniku). Provedba navedenog Pravilnika osigurat će još veću uključenost djece/učenika s teškoćama u razvoju u redoviti sustav odgoja i obrazovanja. Pored toga, a kako bi se osiguralo sustavno osiguravanje potpore pomoćnika u nastavi i stručnih komunikacijskih posrednika, nužno je i donošenje „Pravilnika o pomoćnicima u nastavi i stručnim komunikacijskim posrednicima“.

Važno je i dalje sustavno pratiti sve pojave svakog oblika nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama i nizom mjera prevenirati, spriječiti, ublažiti ili otkloniti posljedice nasilja. U tom smislu potrebno je i dalje odgojno-obrazovnim ustanovama omogućiti suradnju s udrugama kroz potporu projekata udruga u području izvaninstitucionalnog odgoja i obrazovanja djece i mladih te putem Agencije za odgoj i obrazovanje kontinuirano nastaviti s edukacijom stručnjaka u odgojno-obrazovnom sustavu.

Također, valja istaknuti kako je u području odgoja i obrazovanja Republika Hrvatska svoj zakonodavni sustav usklađivala s međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima te s direktivama Europske unije koje se tiču obrazovanja djece migranata, kao i odraslih osoba. Sukladno navedenom, Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je izmjene i dopune postojećih pravnih akata kojima je reguliralo pravo na obrazovanje: azilanata, tražitelja azila, stranaca pod supsidijarnom zaštitom i stranaca pod privremenom zaštitom, osoba trećih zemalja čiji je boravak u Republici Hrvatskoj nezakonit, djece radnika migranata, djece koja ne znaju ili nedostavno poznaju hrvatski jezik, djece za koje je obrazovanje u Republici Hrvatskoj obvezno i koja imaju boravak na području Republike Hrvatske te djece koja nastavljaju svoje osnovno ili srednje obrazovanje u Republici Hrvatskoj. Do kraja 2014. godine Ministarstvo znanosti i obrazovanja, temeljem Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Zakona o strancima i Zakona o azilu, donijelo je niz propisa kojima se hrvatskim povratnicima, djeci stranaca te tražiteljima azila, azilantima, strancima pod privremenom zaštitom i strancima pod supsidijarnom zaštitom, a koji se uključuju u sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj, omogućava učenje hrvatskoga jezika, povijesti i kulture. Također, člankom 43. Zakona o odgoju i obrazovanju propisano je da su škole dužne pružati posebnu pomoć djeci koja imaju pravo na školovanje u Republici Hrvatskoj, a ne znaju ili nedostavno poznaju hrvatski jezik. Program učenja hrvatskoga jezika, povijesti i kulture za azilante i strance pod supsidijarnom zaštitom radi uključivanja u hrvatsko društvo donesen je tijekom prosinca 2014. godine (Narodne novine, br.: 154/14) te se sredstva za pohađanje tečaja hrvatskog jezika osiguravaju u državnom proračunu.

Iz svega navedenog, vidljivo je kako djeca migranata imaju pravo na osnovno i srednje obrazovanje u Republici Hrvatskoj, kao i na učenje hrvatskoga jezika. Unatoč pravnim pretpostavkama za učenje njihova materinskoga jezika te naporima koji se poduzimaju, osobit izazov predstavlja rad s djecom stranaca koji dolaze iz neeuropskih zemalja. Stoga je važno da sve nadležne institucije i dalje pružaju potporu kako djeci, učenicima i odraslima, tako i odgojno-obrazovnim djelatnicima kako bi se znali nositi s izazovima.

Kada govorimo o materijalnoj opremljenosti institucija, možemo primijetiti kako slabo opremljene škole ili visoka učilišta mogu zahtijevati od učenika/studenata ulaganje dodatnih financijskih sredstava čime se u nepovoljniji položaj dovode oni koji ta sredstva nemaju. Naposljetku, tu je i pitanje prilagođenosti prostora koje je posebno važno za učenike s invaliditetom.

Vezano uz područje sporta, Izvješće pučke pravobraniteljice za 2016. godinu ukazuje na činjenicu kako su diskriminacija i govor mržnje i dalje učestala pojava na sportskim natjecanjima te da je potrebno poduzeti dodatne napore u cilju smanjenja govora mržnje u sportu.

Cilj 1. Izjednačavanje mogućnosti pristupa obrazovanju različitih marginaliziranih skupina

Pokazatelj učinka: izjednačene mogućnosti pristupa obrazovanju, niža stopa odustajanja od školovanja

Polazna vrijednost: trenutna stopa ranog napuštanja školovanja za Republiku Hrvatsku

Izvor podataka: Ministarstvo znanosti i obrazovanja

Cilj 2. Dokidanje diskriminirajućih pojava u obrazovnom sustavu i promocija ljudskih prava i jednakopravnosti kroz obrazovni sustav

Pokazatelj učinka: građanski odgoj i obrazovanje se provodi u svim javnim školama, učenici upoznati i razumiju ljudska prava i pojam diskriminacije

Polazna vrijednost: međupredmetno provođenje građanskog odgoja i obrazovanja s ugrađenim sadržajima koji se tiču poštivanja ljudskih prava i sprječavanja diskriminacije

Izvor podataka: Ministarstvo znanosti i obrazovanja, izvješća pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pravobraniteljice za djecu, pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja

Cilj 3. Suzbijanje diskriminirajućih postupanja i govora mržnje u sportu

Pokazatelj učinka: smanjen govor mržnje na sportskim natjecanjima

Polazna vrijednost: 0

Izvor podataka: izvješća pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pravobraniteljice za djecu, pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, izvješća Hrvatskog olimpijskog odbora, Hrvatskog nogometnog saveza i Hrvatskog helsinškog odbora za ljudska prava

4.3 Socijalna skrb i obitelj

Socijalna skrb je organizirana djelatnost od javnog interesa za Republiku Hrvatsku čiji je cilj pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama, kao i osobama u nepovoljnim osobnim ili obiteljskim okolnostima. Socijalna skrb uključuje prevenciju, promicanje promjena, pomoć u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba i podršku pojedincu, obitelji i skupinama, u svrhu unapređenja kvalitete života i osnaživanja korisnika u samostalnom zadovoljavanju osnovnih životnih potreba te njihovog aktivnog uključivanja u društvo. Socijalna skrb se ostvaruje putem centara za socijalnu skrb, centara za pružanje usluga u zajednici, centara za pomoć u kući, državnih i nedržavnih domova socijalne skrbi, drugih domaćih i stranih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi, udomiteljskih obitelji i obiteljskih domova.

Pitanje socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj regulirano je Zakonom o socijalnoj skrbi²¹ i Obiteljskim zakonom²² te nizom drugih strateških dokumenta i podzakonskih akata. Osim

²¹ Narodne novine, br. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16 i 16/17

²² Narodne novine, br. 103/15

navedenih provedbenih propisa, socijalna skrb ostvaruje se i sukladno općim aktima jedinica lokalne i/ili regionalne (područne) samouprave i Grada Zagreba, kojima definiraju socijalne programe na području svoje nadležnosti te njihov sadržaj, obim i načine financiranja.

U ovom području važno je istaknuti i Strategiju borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti Republike Hrvatske (2014.-2020.), koju je Vlada Republike Hrvatske usvojila na sjednici 27. ožujka 2014. godine. Strategija sadrži kratku i jasnu sliku postojećeg stanja siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj, kao i uzroka koji su doveli do toga stanja te društvenu i gospodarsku projekciju kao osnovu za djelovanje. Strategija donosi i definiciju najranjivijih skupina društva izloženih siromaštvu i socijalnoj isključenosti – te kao četiri velike skupine u riziku od siromaštva prepoznaje djecu i mlade, starije osobe i umirovljenike, nezaposlene osobe i osobe s invaliditetom.

U kontekstu socijalne skrbi jedan od izazova odnosi se na nedovoljnu razvijenost mreže usluga. Naime, usluge dugoročne skrbi podijeljene su između sustava zdravstvene i socijalne skrbi, a pritisak na institucionalnu skrb je konstantan dok je dostupnost kvalitetne socijalne potpore za ranjive skupine na razini zajednice ograničena. Stoga je izrazito važno nastaviti i ojačati proces deinstitutionalizacije koji je zacrtan u Strategiji borbe protiv siromaštva, Planu deinstitutionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih tijela u Hrvatskoj 2011.-2016./2018. i pratećem Operativnom planu.

Nedovoljna razvijenost mreže usluga dovodi do situacije da su radno sposobni članovi obitelji prisiljeni brinuti o potrebitim članovima obitelji što otežava njihovo zapošljavanje, pa na taj način brinući se o potrebitom članu obitelji dovode sebe u ekonomski nezavidan položaj.

Na kraju, kada govorimo o pristupu socijalnoj skrbi, važno je imati na umu kako kod pružatelja usluga u sustavu socijalne skrbi pojedine kategorije radnika nisu dovoljno educirane za rad s osobama zaštićenim Zakonom o suzbijanju diskriminacije, stoga je neophodno sve radnike koji rade u sustavu socijalne skrbi kontinuirano educirati za rad s osobama zaštićenim Zakonom o suzbijanju diskriminacije.

U suradnji s udrugama osoba s invaliditetom, ministarstvo nadležno za hrvatske branitelje provodi Projekt rješavanja pristupačnosti objektima osoba s invaliditetom, kojim se nastoji podržati svaka inicijativa prilagodbe građevina, ustanova i javnih površina te unaprjeđenje njihove pristupačnosti kako bi se poboljšala kvaliteta života osoba s najtežom vrstom i stupnjem invaliditeta i osigurala neovisnost njihova življenja u zajednici. Sufinanciranje navedenog projekta proračunskim sredstvima odobrava se jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave koje djeluju na području Republike Hrvatske i provode djelatnosti usmjerene potrebama zajednice.

Cilj 1. Osigurati dostupnost relevantnih podataka o raspoloživosti različitih socijalnih usluga za skupine zaštićene Zakonom o suzbijanju diskriminacije na području cijele države

Pokazatelj učinka: vrste dostupnih socijalnih usluga po županijama i broj pružatelja usluga

Polazna vrijednost: podaci dobiveni analizom

Izvor podataka: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku

Cilj 2. Educirati radnike zaposlene u sustavu socijalne skrbi za rad sa skupinama zaštićenim Zakonom o suzbijanju diskriminacije

Pokazatelj učinka: broj edukacija na temu suzbijanja diskriminacije i broj radnika koji su prošli edukaciju

Polazna vrijednost: 0

Izvor podataka: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku

4.4. Zdravstvena zaštita

U skladu s Ustavom Republike Hrvatske i člankom 59., u Republici Hrvatskoj svakom se jamči pravo na zdravstvenu zaštitu u skladu sa zakonom. U skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti²³, svaka osoba ima pravo na zdravstvenu zaštitu i na mogućnost ostvarenja najviše moguće razine zdravlja, u skladu s odredbama toga Zakona i Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju.

Nacionalna strategija razvoja zdravstva 2012.–2020., koju je Hrvatski sabor usvojio 28. rujna 2012. godine, prepoznala je problem nejednakosti u zdravstvu i ukazala na potrebu zdravstvene zaštite vulnerabilnih skupina. S obzirom na to da su razlike među građanima u odnosu na njihove mogućnosti ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu vezane uz zdravstveno osiguranje, prostornu pokrivenost kvalitetnom zdravstvenom zaštitom, individualne financijske mogućnosti te društveni položaj, potrebno je posvetiti posebnu pažnju pojedinim skupinama pri planiranju zdravstvene zaštite. Nacionalna strategija razvoja zdravstva prepoznala je sljedeće skupine kao posebno ranjive: djecu, mlade, starije osobe (65 i više godina), osobe s invaliditetom, hrvatske branitelje, Rome te stanovnike ruralnih područja i otoka. Uz ove skupine važno je istaknuti i ranjivost skupina poput azilanata i stranaca pod supsidijarnom zaštitom ili pripadnika spolnih manjina.²⁴ Istraživanja su pokazala kako se socijalno deprivirane osobe u odnosu na radno aktivno stanovništvo susreću s većim problemima u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu. Naime, pokazalo se da ostali troškovi vezani uz ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu, poput troška puta ili neformalnih plaćanja, mogu biti značajne financijske prepreke pristupu zdravstvenoj zaštiti. Istraživanje iz 2003. godine²⁵ pokazalo je da osobe s višim primanjima ocjenjuju svoje zdravstveno stanje daleko boljim od osoba s nižim primanjima. Razlog tomu je što osobe s nižim primanjima daleko rjeđe koriste specijalističke zdravstvene usluge.

Također, kada govorimo o pristupu zdravstvenoj zaštiti, važno je imati na umu kako čimbenici koji se često vežu uz poteškoće u pristupu zdravstvenoj skrbi uključuju: vrijeme čekanja (preduga čekanja na termin pregleda, čekanja u ordinaciji), udaljenost (udaljenost od mjesta liječnika) i troškove povezane s liječenjem²⁶ – s kojima se susreće i hrvatski zdravstveni sustav.

Na kraju, kada govorimo o pristupu zdravstvenoj zaštiti, važno je imati na umu kako su zdravstvene usluge ponekad nedovoljno prilagođene potrebama različitih skupina, kao na

²³ Narodne novine, br. 150/08, 71/10, 139/10, 22/11, 84/11, 12/12, 70/12, 82/13, 159/13, 22/14, 154/14 i 70/16

²⁴ Istraživanja Agencije Europske unije za temeljna prava o diskriminaciji LGBT osoba ukazalo je na izazove s kojima se susreću LGBT osobe u okviru dostupnosti zdravstvene zaštite

²⁵ Mastilica M., Kušec S. (2005) Croatian healthcare system in transition, from the perspective of users, objavljeno u British Medical Journal.

²⁶ Komunikacija Komisije o učinkovitim, pristupačnim i otpornim zdravstvenim sustavima, travanj 2014. godine

primjer u slučaju osoba s invaliditetom ili transrodnih osoba. Također, možemo govoriti i o određenoj stigmi s kojom su suočeni pripadnici određenih ranjivih skupina, poput LGBT osoba, osoba oboljelih od HIV/AIDS-a i osoba s mentalnim oštećenjima te nedostatku senzibiliteta stručnjaka u sustavu zdravstva za potrebe različitih skupina.

Cilj 1. Ujednačena dostupnost javnih zdravstvenih usluga skupinama zaštićenima Zakonom o suzbijanju diskriminacije

Pokazatelj učinka: zdravstvene usluge dostupne u nerazvijenim područjima i svim ranjivim skupinama stanovništva

Polazna vrijednost: popunjenost Mreže javne zdravstvene službe u djelatnosti zdravstvene zaštite na primarnoj razini zdravstvene zaštite i u specijalističko-konzilijarnoj zdravstvenoj zaštiti

Izvor podataka: Ministarstvo zdravstva, organizacije civilnog društva

Cilj 2. Povećana senzibiliziranost osoba zaposlenih u djelatnosti zdravstvene zaštite za specifične potrebe skupina zaštićenih Zakonom o suzbijanju diskriminacije

Pokazatelj učinka: zdravstveni radnici pokazuju više razumijevanja i unaprijeđen pristup pacijentima sa specifičnim potrebama vezanima za ostvarenje prava na zdravstvenu zaštitu

Polazna vrijednost: 0

Izvor podataka: Ministarstvo zdravstva, izvješća pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pravobraniteljice za djecu, pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

Cilj 3. Dosljedna i sustavna provedba praksi prilagođenih potrebama skupina zaštićenih Zakonom o suzbijanju diskriminacije u području zdravstva

Pokazatelj učinka: razvoj i pružanje usluga u javnom zdravstvenom sustavu uzimaju u obzir i specifične potrebe skupina zaštićenih Zakonom o suzbijanju diskriminacije; skupine zaštićene Zakonom o suzbijanju diskriminacije u većini su zadovoljne načinom ostvarivanja prava iz sustava javnog zdravstva

Polazna vrijednost: procjena učinaka propisa – izmjene ili novi Zakon o zdravstvenom osiguranju, izmjene ili novi Zakon o zdravstvenoj zaštiti

Izvor podataka: Ministarstvo zdravstva

4.5. Uprava i pravosuđe

Članak 26. Ustava Republike Hrvatske propisuje da su svi državljani Republike Hrvatske i stranci jednaki pred državnim tijelima i tijelima koja imaju javne ovlasti, dakle u širem smislu pred javnopravnim tijelima.

Osigurati jednakost i ravnopravnost svih građana pred zakonom i time javnopravnim tijelima ključno je za osiguravanje vladavine prava, zaštitu prava građana kao i ostvarivanje interesa i korištenje usluga koje im pruža uprava.

Uprava

Kada govorimo o upravi i diskriminaciji, jedan od izazova odnosi se na važnost osiguravanja postupanja uprave u skladu s Ustavom Republike Hrvatske i Zakonom o suzbijanju diskriminacije – u kontekstu rješavanja upravnih stvari te drugim upravnim postupanjima. Naime, vezano uz postupanje u upravi, Zakonom o općem upravnom postupku²⁷ osigurava se jednakost postupanja odnosno predviđa pružanje pomoći strankama ili utvrđuje način postupanja kojim se olakšava ostvarivanje prava.

Iako nema sustavnih podataka o mogućoj diskriminaciji u provedbi i odlučivanju u upravnim postupcima kojima se građanima omogućuje ostvarivanje njihovih prava ili nameće neka obveza, kao ni o mogućoj diskriminaciji u svakodnevnom komuniciranju s građanima, omogućavanju ostvarivanja prava odnosno pružanju pomoći i drugo, izvješća pravobraniteljskih institucija i udruga civilnog društva ukazuju na široko rasprostranjenu diskriminaciju u pojedinim sektorima i upravnim područjima, osobito obrazovanju, zdravstvu, mirovinskom sustavu, socijalnoj zaštiti i sl. Izvješće pučke pravobraniteljice za 2016. godinu (ali i izvješća iz prethodnih godina) pokazuje kako se najveći broj pritužbi na diskriminaciju odnosi na postupanje tijela državne uprave i pravnih osoba s javnim ovlastima.

Nadalje, važno pitanje je i pitanje horizontalne usklađenosti zakonskih i podzakonskih akata sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije. U tom je kontekstu važno je dosljedno primjenjivati odredbe Zakona o procjeni učinaka propisa i Zakona o pravu na pristup informacijama, kao i podredno Kodeksa savjetovanja sa zainteresiranom javnošću.

Nadalje, Ustav Republike Hrvatske u članku 44. propisuje ravnopravnost svih državljana Republike Hrvatske u pogledu zapošljavanja u javnoj upravi odnosno u javnim službama.²⁸ Drugim riječima, zabranjena je diskriminacija po osobnim obilježjima i značajkama, a zapošljavanje se treba temeljiti na ispunjavanju uvjeta propisanih zakonom i drugim propisima, a koji se jednako primjenjuju na sve. Međutim, uslijed potrebe da se pojedinim skupinama zbog njihova ranjivog položaja ili društvenog značaja osigura pristup zapošljavanju u javnim službama, propisane su ili predviđene mjere za poticanje zapošljavanja tih skupina u javnoj upravi. U tom kontekstu, potrebno je posebno istaknuti Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom i Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji.

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina²⁹ propisuje da se pripadnicima nacionalnih manjina osigurava zastupljenost u tijelima državne uprave i pravosudnim tijelima u skladu s odredbama posebnog zakona i drugih akata o politici zapošljavanja u tim tijelima³⁰, vodeći računa o njihovu sudjelovanju u ukupnom stanovništvu na razini na kojoj je ustrojeno tijelo državne uprave ili pravosudno tijelo. Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina dalje propisuje pravo pripadnicima nacionalnih manjina na zastupljenost u upravnim tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u skladu s odredbama posebnog zakona

²⁷ Narodne novine, br. 47/09

²⁸ Svaki državljanin Republike Hrvatske ima pravo, pod jednakim uvjetima, sudjelovati u obavljanju javnih poslova i biti primljen u javne službe. (čl. 44. Ustava Republike Hrvatske)

²⁹ Narodne novine, br. 155/02, 47/10, 80/10 i 93/11

³⁰ Zakon o sustavu državne uprave (Narodne novine, br. 150/11, 12/13 – Odluka USRH i 93/16), Zakon o državnim službenicima (Narodne novine, br. 49/12 – proč. tekst, 37/13, 38/13, 01/15 i 138/15), Uredba o raspisivanju i provedbi javnog natječaja i internog oglasa u državnoj službi (Narodne novine, br. 74/10, 142/11 i 53/12), Zakon o sudovima (Narodne novine, br. 28/13, 33/15, 82/15 i 82/16), Zakon o državnom odvjetništvu (Narodne novine, br. 76/09, 153/09, 116/10, 145/10, 57/11, 130/11, 72/13, 148/13, 33/15 i 82/15).

kojim se uređuje lokalna i područna (regionalna) samouprava³¹ i drugih akata o politici zapošljavanja u tim tijelima. U popunjavanju ovih radnih mjesta, prednost pod istim uvjetima imaju pripadnici nacionalnih manjina. S ciljem potpune primjene ovih odredbi Ustavnog Zakona, donesen je Akcijski plan za provedbu Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina za razdoblje od 2011. do 2013. godine i Plan prijama pripadnika nacionalnih manjina u državnu službu u tijela državne uprave za razdoblje od 2011. do 2014. godine.³² U potonjem se vodilo računa o mogućnostima zapošljavanja novih državnih službenika i potrebi smanjenja broja zaposlenih te se predviđjela zastupljenost pripadnika nacionalnih manjina u tijelima državne uprave u razdoblju od 2011. do 2014. godine od 5,5% od ukupnog broja zaposlenih u navedenim tijelima.

Unatoč nastojanjima da se nacionalnim manjinama osigura razmjerna, odnosno odgovarajuća zastupljenost u skladu sa sudjelovanjem pripadnika nacionalnih manjina u stanovništvu, cilj nije dostignut. Prema podacima Ministarstva uprave, postotak zastupljenosti pripadnika nacionalnih manjina u tijelima državne uprave i stručnim službama Vlade Republike Hrvatske na dan 31. prosinca 2016. godine iznosio je 3,40%.

Prema godišnjem izvješću pučke pravobraniteljice, iz pritužbi koje su pristigle u vezi neostvarivanja prava prednosti pri zapošljavanju vidljivo je kako potencijalnim korisnicima i dalje nije poznato da se na pravo prednosti pri zapošljavanju trebaju pozvati već u prijavi na natječaj, a ne, što najčešće čine, tek u žalbi nakon što nisu dobili posao. To upućuje na potrebu poduzimanja dodatnih napora kako bi se javnost informirala o nužnosti pozivanja na to pravo.

Posebno treba ukazati na probleme u radnim odnosima s kojima se suočavaju pripadnici romske nacionalne manjine. Unatoč udjelu od 0,40% romske nacionalne manjine u ukupnom stanovništvu, samo ih je 0,01% zaposleno u tijelima državne uprave, stručnim službama i uredima Vlade Republike Hrvatske.³³

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba s invaliditetom³⁴ propisuje pravo prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima za osobe s invaliditetom. Posebnim aktom³⁵ utvrđene su kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom prema kojem je obveznik ispunjenja kvote svaki poslodavac koji zapošljava najmanje 20 radnika, a kvota se kreće od 2 do 6%.

Prema Izvješću pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016. godinu, u 2016. godini zaposleno je ukupno 2.853 osobe s invaliditetom (9,18 % više nego u 2015. kada je zaposleno 2.613 osoba s invaliditetom). Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 2.728 (95,62%) osoba zaposleno je na temelju zasnivanja radnog odnosa, a 125 osoba (4,38%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.). Uspoređujući te podatke s prethodnim godinama vidljiv je napredak, odnosno dobar učinak primjene odredaba zakona kojima se propisuje obveza davanja prednosti pri zapošljavanju pod jednakim uvjetima.

³¹ Zakon o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (Narodne novine, br. 19/13 – proč. Tekst i 137/15), Zakon o službenicima i namještenicima u lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (Narodne novine, br. 86/08 i 61/11).

³² Narodne novine, br. 65/11

³³ Podatak se odnosi na 2015. godinu.

³⁴ Narodne novine, br. 157/13, 152/14

³⁵ Pravilnik o utvrđivanju kvote za zapošljavanje osoba s invaliditetom (Narodne novine, br. 44/14 i 02/15)

Od ukupnog broja zaposlenih osoba s invaliditetom, 2.728 (95,62%) osoba zaposleno je na temelju zasnivanja radnog odnosa, a 125 osoba (4,38%) na temelju drugih poslovnih aktivnosti (stručno osposobljavanje za rad bez zasnivanja radnog odnosa, registriranje trgovačkog društva, obrta, ugovor o djelu i dr.).

Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji³⁶ propisuje obvezu davanja prednosti pod jednakim uvjetima pri zapošljavanju, i to sljedećim redoslijedom: djetetu smrtno stradalog, zatočenog ili nestalog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata bez oba roditelja i djetetu smrtno stradalog, zatočenog i nestalog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata bez roditeljske skrbi, HRVI iz Domovinskog rata, članu obitelji smrtno stradalog, zatočenog ili nestalog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata, dragovoljcu iz Domovinskog rata i hrvatskom branitelju iz Domovinskog rata. Ova se zakonska obveza odnosi na: tijela državne uprave, tijela sudbene vlasti, tijela državne vlasti i druga državna tijela, upravna tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave; javne službe i javne ustanove kojima je osnivač ili jedan od osnivača Republika Hrvatska, općina, grad, županija, izvanproračunski i proračunski fondovi, pravne osobe u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu Republike Hrvatske kao i pravne osobe u vlasništvu ili pretežitom vlasništvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i pravne osobe s javnim ovlastima.

Važno pitanje u kontekstu uprave je i pitanje pristupa zgradama i uslugama za sve građane. Prvi problem odnosi se na teritorijalnu dostupnost javnih usluga te fizičku pristupačnost upravnih tijela i javnih službi, a koja se može negativno odraziti osobito na ostvarivanje prava osoba s invaliditetom, osoba starije životne dobi te osoba pogođenih siromaštvom koje zbog slabije fizičke pokretnosti ili financijskog stanja nisu u mogućnosti dolaskom u upravna tijela koja su relativno značajno udaljena ili nedovoljno pristupačna ostvariti svoja prava ili izvršiti obveze.

Pristupačnost, jednakost mogućnosti kao i sudjelovanje i uključivanje u društvo načela su koja su propisana osobito za osobe s invaliditetom, posebice člankom 9. UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.³⁷ U tom smislu, države potpisnice obvezale su se poduzeti odgovarajuće mjere koje su osobito važne s aspekta dostupnosti upravnih usluga kako u državnoj upravi i državnim agencijama, ustanovama, zavodima, upravi jedinica lokalne i regionalne samouprave (uprava u užem smislu), tako i u javnim službama. Pravilnikom o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti³⁸, a temeljem Zakona o prostornom uređenju i gradnji, propisani su tehnički uvjeti građevina za pristupačnost i pokretljivost osoba s invaliditetom, između ostalih i onih u kojima su

³⁶ Narodne novine, br. 174/04, 92/05, 2/07, 107/07, 65/09, 137/09, 146/10, 55/11, 140/12, 19/13, 33/13, 148/13 i 92/14

³⁷ Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 6/07 – Čl. 9., st. 1. Konvencije:

Države stranke ove Konvencije poduzet će odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osobama s invaliditetom, izgradnjom okruženja, prijevozom, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i prostorima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurale život neovisan o tuđoj pomoći i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Ove će se mjere, koje će uključivati identifikaciju i uklanjanje prepreka i barijera pristupačnosti, primjenjivati, među ostalim, na:

(a) građevine, ceste, prijevoz i druge zatvorene i otvorene prostore, uključujući škole, stambene zgrade, zdravstvene ustanove i radna mjesta,

(b) informacije, komunikacije i druge usluge, uključujući elektroničke usluge i službe hitnih intervencija.

³⁸ Narodne novine, br. 78/13

smještena upravna tijela³⁹, i to za ulazni prostor, komunikacije, zahod i oglasni pano (toč. 16, 17, 18 i 25). Međutim, ono što nije propisano je odgovornost za neprimjenjivanje tih odredbi.

Na kraju, javna uprava pruža čitav niz javnih usluga – od pružanja informacija javnog karaktera pa do cjelovitog omogućavanja ostvarivanja prava ili ispunjenja obveze putem interneta.

Ipak, u kontekstu jednakog pristupa e-javnim uslugama, javlja se pitanje (ne)mogućnost samih građana da koriste e-upravu, odnosno pitanje jednakog pristupa i mogućnosti korištenja ponuđenih informacija i usluga. Osobe podložne diskriminaciji u fizičkom svijetu dodatno su izložene diskriminaciji u virtualnom svijetu u smislu ograničene mogućnosti pristupa e-javnim uslugama upravo uslijed istih obilježja zbog kojih već trpe diskriminaciju. Nadalje, s obzirom na to da e-uprava odnosno korištenje e-javnih usluga podrazumijeva i odgovarajuću ekonomsku, obrazovnu, jezičnu i drugu sposobnost osobe da sudjeluje u e-javnom životu, osobe već izložene riziku diskriminacije dodatno mogu biti diskriminirane ili u potpunosti isključene iz e-javnih usluga.

Osobe s invaliditetom u posebnoj su fokusu e-uprave. S jedne strane, osobe čiji je invaliditet posljedica nepokretnosti mogu putem e-uprave ostvariti uključivanje u društveni život, ostvariti svoja prava, obrazovati se, raditi i sl. S druge strane, slijepim osobama moguće je putem specijalnih programa također osigurati obavljanje e-usluga i otvoriti druge mogućnosti koje u realnom svijetu teže ili pak nikako ne ostvaruju – informiranje, pisano komuniciranje, obrazovanje i sl. Sukladno tome potrebno je osigurati odgovarajuće tehničke preduvjete za njihovo uključivanje.

Pravosuđe

U kontekstu Zakona o suzbijanju diskriminacije jedan je od ključnih problema relativno mali broj prijava vezanih uz diskriminaciju, kako pravobraniteljskim institucijama tako i na sudovima. U skladu s tim, važno je olakšati pristup pravosuđu žrtvama diskriminacije. Važnu ulogu u tome ima i Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći. Novi Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći⁴⁰ stupio je na snagu 1. siječnja 2014. godine. Težište reforme dotadašnjeg sustava besplatne pravne pomoći odnosilo se na uređenje sustava primarne pravne pomoći. Novi je Zakon to područje uredio na način koji je pridonio učinkovitijoj pravnoj zaštiti socijalno i ekonomski najpotrebitijoj skupini građana. Naime, širenjem oblika primarne pravne pomoći omogućilo se stvaranje tzv. pravnog savjetovanja korisnika s ciljem detektiranja konkretnog pravnog problema i njegova rješavanja. Posebno je važno da se primarna pravna pomoć pruža bez utvrđivanja imovinskog stanja korisnika sustava u odnosu na njihov materijalni status i pravni problem, odnosno da je osigurana dostupnost stručne pravne pomoći svima pod jednakim uvjetima. U tom kontekstu, u narednom periodu važno je osigurati dostatna sredstva za primarnu pravnu pomoć. Također, važno je u sustavu podrške žrtvama i svjedocima osigurati i podršku za žrtve diskriminacije.

Nadalje, potrebno je kontinuirano poduzimati aktivnosti u vidu kampanji i stručnih seminara u cilju povećanja razine svijesti građana o zabrani diskriminirajućeg postupanja i suočavanja s

³⁹ Čl. 5. st. 2. toč. 4. definira “*građevine upravne i slične namjene*”: građevina u kojoj djeluju jedinice i tijela lokalne i područne (regionalne) samouprave i/ili državne uprave, Hrvatski sabor, Vlada Republike Hrvatske, sudske vlasti, središnja tijela državne uprave, tijela državne uprave, administrativni ured pravne osobe s javnim ovlastima i drugih pravnih osoba i sl.

⁴⁰ Narodne novine, br. 143/13

problemom neprijavlivanja diskriminacije. Važnu ulogu u procesu povećanja efikasnosti i učinkovitosti procesuiranja slučajeva diskriminacije imaju suci, odvjetnici i državni odvjetnici te je potrebno nastaviti s edukacijama ovih ciljanih skupina, u cilju podizanja njihove senzibiliziranosti te znanja o problemima s kojima se pojedine ranjive skupine susreću (na primjer LGBT osobe, osobe s invaliditetom, pripadnici nacionalnih manjina i dr.), ali i njihove upoznatosti s odredbama europskog i nacionalnog zakonodavstva u području diskriminacije.

Cilj 1. Povećana senzibiliziranost pri postupanju državnih i javnih službenika u odnosu prema marginaliziranim skupinama

Pokazatelj učinka: olakšan pristup uslugama državne i javne uprave, brže ostvarivanje prava građana u riziku od diskriminacije, dostupni i otvoreni web sadržaji te e-usluge tijela državne uprave i javne uprave prema svim građanima, s posebnim naglaskom na ljude s posebnim potrebama, senzibilizirani službenici javne uprave u odnosu prema osobama s invaliditetom, sve stranice središnjeg državnog portala www.gov.hr prilagođene da zadovoljavaju veću dostupnost sukladno smjernicama za pristupačnost internetskih sadržaja (Web Content Accessibility Guidelines) WCAG 2.0., sukladno Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća o pristupačnosti internetskih stranica i mobilnih aplikacija tijela u javnom sektoru te Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća o pristupačnosti (budući European Accessibility Act).

Polazna vrijednost: djelomična usklađenost Središnjeg državnog portala www.gov.hr s WCAG 2.0

Izvor podataka: Ministarstvo uprave

Cilj 2. Povećana svijest javnosti o zabrani diskriminacije u odnosu na skupine koje štiti Zakon o suzbijanju diskriminacije

Pokazatelj učinka: povećan broj prijava na diskriminaciju

Polazna vrijednost: broj postupaka vezanih uz diskriminaciju pokrenutih u 2016. godini

Izvor podataka: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Ministarstvo pravosuđa, izvješća pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pravobraniteljice za osobe s invaliditetom i pravobraniteljice za djecu

Cilj 3. Horizontalno uskladiti zakonske i podzakonske akte s antidiskriminacijskim načelima

Pokazatelj učinka: povećanje pravne sigurnosti

Polazna vrijednost: 0

Izvor podataka: Ured za zakonodavstvo, Ured za udruge, Povjerenik za informiranje

Cilj 4. Povećati efikasnost i učinkovitost procesuiranja slučajeva diskriminacije

Pokazatelj učinka: povećan broj postupaka koji se vode zbog diskriminacije

Polazna vrijednost: broj postupaka pokrenutih u 2016. godini

Izvor podataka: Ministarstvo pravosuđa

4.6. Pristup stanovanju

Stanovanje je osnovna čovjekova potreba, a podmirivanje te potrebe složen je proces i ovisi o političkim, socijalnim i gospodarskim prilikama u pojedinoj zemlji. U ostvarivanju prava na

stan posebno su ugrožene osobe s invaliditetom, obitelji s djecom i mlade obitelji, radnici migranti, starije osobe, Romi, žene žrtve nasilja i prognanici.

Važni međunarodni dokumenti naglašavaju potrebu društvene brige za stambenu politiku. Tako Opća deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda iz 1948. godine u članku 25. naglašava da svako ljudsko biće ima pravo na pristojan život, uključujući primjerenu hranu, odjeću, stan, liječničku njegu ili potrebne socijalne usluge. Isto je naglašeno u članku 11. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima.

Povelja o temeljnim pravima Europske unije u članku 34. stavku 3. naglašava da u cilju suzbijanja socijalne isključenosti i siromaštva Europska unija prepoznaje i cijeni pravo na socijalnu i stambenu pomoć kako bi osigurala dostojan život onima bez dovoljno sredstava za život.

Revidirana Socijalna povelja Vijeća Europe u članku 31. govori o pravu na stanovanje koje mora biti odgovarajućeg standarda, potrebi preveniranja i iskorjenjivanja beskućništva te nužnosti priuštivosti cijene stanovanja onima bez odgovarajućih prihoda.

U kontekstu Republike Hrvatske, prodajom stanova u društvenom vlasništvu došlo je do značajne promjene stambenih statusa – dok je 1991. godine 66,5% kućanstava stanovalo u stanovima u kojima su vlasnici, prema popisu stanovništva iz 2011. godine takvih je 89,38%.

Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje provodi nekoliko programa stambenog zbrinjavanja za različite kategorije korisnika. Među ostalim, Republika Hrvatska poznaje proces stambenog zbrinjavanja povratnika – bivših nositelja stanarskog prava. U okviru stambenog zbrinjavanja povratnika na području posebne državne skrbi i izvan njega do kraja 2016. godine osigurano je 8656 stambenih jedinica, od čega 6999 na područjima posebne državne skrbi te 1657 stambenih jedinica izvan područja posebne državne skrbi.

Unutar Programa stambenog zbrinjavanja stradalnika iz Domovinskog rata od 1998. godine do zaključno 2016. godine stambeno je zbrinuto 6612 stradalnika. Ovim programom omogućuje se rješavanje problematike stanovanja za ovu skupinu po povoljnijim cijenama stanova, visinama kamata i rokova otplate stambenih kredita.

Uz ove programe postoje i stambeni programi poticanja stambene štednje, kreditiranja mladih obitelji, društveno poticane stanogradnje te poreznih poticaja za kupnju stanova kao i subvencioniranje najamnina i troškova stanovanja.

Jedan od ključnih izazova u području stanovanja manjkavi je institucionalno-pravni okvir usmjeren na podmirivanja stambenih potreba za različite skupine. Naime, ne postoji nacionalna stambena strategija, kao ni strategija socijalnog stanovanja, niti program stambenog zbrinjavanja ranjivih skupina. U skladu s tim, u narednom periodu potrebno je donijeti okvir koji bi uredio područje stanovanja u Republici Hrvatskoj, jer nedostatak istog negativno utječe na razinu stambenih prava, razvoj stambene politike i standard stanovanja.

Osobit izazov u kontekstu stambene politike predstavljaju beskućnici koji su socijalno najugroženija skupina stanovništva. Mentalna oboljenja, invaliditet i/ili ovisnost, a u novije vrijeme i deložacije, uzroci su beskućništva te posljedične stigmatizacije i diskriminacije. Iz tog je razloga stambeno zbrinjavanje beskućnika jedna od temeljnih strategija suzbijanja beskućništva u Europskoj uniji. U skladu s tim, potrebno je posebnu pažnju posvetiti beskućnicima i stanovanju mladih osoba nakon napuštanja domova za nezbrinutu djecu i mlađe punoljetne osobe bez roditeljske skrbi kako bi se spriječila njihova socijalna isključenost.

Nadalje, romska populacija najčešće živi u prostorno segregiranim naseljima, vrlo često s nepostojećom ili izrazito lošom komunalnom infrastrukturom. Usprkos značajnim ulaganjima u infrastrukturu u romskim naseljima, u narednom će periodu biti važno otvoriti raspravu o desegregaciji romskih naselja.

Na kraju, izrazito važno pitanje u kontekstu stanovanja je i pitanje pristupačnosti stanova za osobe s invaliditetom.

Cilj 1. Stvaranje jednakih uvjeta za ostvarenje prava na stanovanje za skupine u riziku od diskriminacije u stambenim politikama i jačanje uključenosti marginaliziranih skupina u rješavanje problema vezanih uz stanovanje

Pokazatelj učinka: izjednačene mogućnosti za ostvarivanje prava na stanovanje; pripadnici marginaliziranih skupina žive u područjima gdje i većinsko stanovništvo

Polazna vrijednost: broj slobodnih stanova u vlasništvu Republike Hrvatske; potreba usvajanja strategije socijalnog stanovanja

Izvor podataka: pritužbe pučkoj pravobraniteljici i specijaliziranim pravobraniteljstvima, sudovima i organizacijama civilnog društva, popis stanovništva – Državni zavod za statistiku

4.7. Javno informiranje i mediji

Mediji imaju važnu ulogu u suzbijanju diskriminacije i promicanju jednakosti – imaju mogućnost davanja glasa onim nevidljivima, promicanja socijalne uključenosti, jednakosti i solidarnosti. Ali isto tako, mediji su često sredstvo kojim se diskriminacija perpetuira putem slučajeva govora mržnje, nekritičkog prenošenja govora mržnje, uvredljivih i stereotipnih prikaza različitih društvenih skupina, posebice onih manjinskih ili pak njihove potpune nevidljivosti.

Složenost položaja medija reflektira se i u sustavu zaštite i promicanja ljudskih prava. S jedne strane, pravo na slobodu izražavanja jedno je od temeljnih ljudskih prava koje među ostalima prepoznaju i Opća deklaracija o ljudskim pravima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe. S druge strane, svi ovi međunarodni dokumenti prepoznaju i mogućnost ograničavanja prava na slobodu izražavanja koja su potrebna kako bi se zaštitila prava i ugled drugih. To je posebice vidljivo u kontekstu „govora mržnje“ i važnosti suzbijanja istog.

Ustavom Republike Hrvatske jamči se sloboda mišljenja i sloboda izražavanja misli koja osobito obuhvaća slobodu tiska i drugih sredstava javnog priopćavanja, slobodu javnog nastupa te slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja. Ustavom zajamčena prava razrađuju se Zakonom o medijima, Zakonom o elektroničkim medijima i Zakonom o Hrvatskoj radioteleviziji.

Zakonom o elektroničkim medijima osnovan je i Fond za poticanje pluralizma i raznovrsnosti elektroničkih medija kao Fond Agencije za elektroničke medije iz kojeg se namjenskim sredstvima godišnje financiraju raznovrsni programi nakladnika televizije i/ili radija na lokalnoj i regionalnoj razini kojima je cilj unaprjeđenje i zaštita ljudskih prava. U tom smislu posebno je važno osigurati potporu sadržajima koje proizvode različite marginalizirane i potencijalno diskriminirane skupine.

Istraživanja koja su dostupna ukazuju na činjenicu kako mediji još uvijek preslikavaju i promiču stereotipne rodne uloge i identitete. No, za razliku od žena, Romi i osobe s invaliditetom gotovo su nevidljivi u medijima, osim u slučaju crne kronike (Romi) ili pak humanitarnih akcija (osobe s invaliditetom). Stereotipni i diskriminirajući tekstovi prisutni su kad govorimo i o drugim ranjivim skupinama – analiza sadržaja tekstova na internetskim portalima na temu migranata, tražitelja azila i azilanata u razdoblju od 1. siječnja 2013. do 31. prosinca 2013. godine koje je provela pučka pravobraniteljica ukazuju na isti trend. Vezano uz sudjelovanje u kulturnom životu i integraciju osoba s invaliditetom, Ministarstvo kulture u sklopu programskih djelatnosti (dramske, plesne i glazbene umjetnosti, kazališni i glazbeni amaterizam, muzejsko-galerijske, arhivske, vizualne djelatnosti i dr.), a na temelju Poziva za predlaganja javnih potreba u kulturi Republike Hrvatske, redovito sufinancira i programe udruga osoba s invaliditetom čije sudjelovanje u kulturnom životu predstavlja doprinos kulturnim aktivnostima. Broj takvih programa isključivo ovisi o broju i kvaliteti natječajnih prijava, a one se razmatraju bez ograničenja, temeljem umjetničkih i kulturnih vrijednosti. Osobe s invaliditetom uživaju punu ravnopravnost i jednake mogućnosti u skladu s provedbom nacionalne antidiskriminacijske politike.

Nadalje, često smo svjedoci govora kojim se potiče na nasilje i mržnju prema pojedincu ili skupini zbog neke osobine. Važno je naglasiti kako isto predstavlja kazneno djelo javnog poticanja na nasilje i mržnju.⁴¹

Istovremeno, važno je osigurati medijski prostor za potencijalno diskriminirane skupine i njihove potrebe te specifične sadržaje koji mogu pomoći u prevladavanju diskriminacije. Također, smanjivanje stereotipnog, uvredljivog i ponižavajućeg prikaza diskriminiranih skupina neće biti moguće bez edukacije novinara i urednika. S obzirom na nedostatak sustavnih istraživanja, potrebno je osigurati mogućnost istraživanja i praćenja diskriminacije u medijima, kao osnovu za praćenje provedbe antidiskriminacijskih mjera u području medijske reprezentacije i proizvodnje.

Cilj 1. Dokinuto stereotipno, uvredljivo i ponižavajuće medijsko prikazivanje pojedinaca ili skupina po bilo kojoj osnovi diskriminacije

Pokazatelj učinka: dokinut diskriminatoran pristup u obradi medijskog sadržaja i prikazu različitih društvenih skupina u riziku od diskriminacije

Polazna vrijednost: sustavni podaci o prikazu različitih društvenih grupa u medijima su sporadično dostupni

Izvor podataka: izvješća pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pravobraniteljice za djecu, pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, istraživanja provedena od organizacija civilnog društva, Agencija za elektroničke medije, Hrvatsko novinarsko društvo i Hrvatska radiotelevizija.

Cilj 2. Povećana uključenost skupina u riziku od diskriminacije u proizvodnju i sudjelovanje u kulturnim i medijskim sadržajima

Pokazatelj učinka: povećana prisutnost i sudjelovanje ranjivih i marginaliziranih skupina u proizvodnji kulturnih i medijskih sadržaja

Polazna vrijednost: sustavni pokazatelji nisu dostupni, a parcijalni su uključeni u odgovarajuće izvještaje Savjeta za nacionalne manjine, Agencije za elektroničke medije, Hrvatske radiotelevizije, Hrvatskog saveza slijepih

⁴¹ Čl. 325. Kaznenog zakona

Izvor podataka: Savjet za nacionalne manjine, Agencija za elektroničke medije, Hrvatska radiotelevizija, Hrvatski savez slijepih

4.8. Pristup dobrima i uslugama

Zaštita od diskriminacije u području pristupa dobrima i uslugama definirana je Zakonom o suzbijanju diskriminacije. U skladu s člankom 57. Ugovora o funkcioniranju Europske unije „usluge se prema ovom ugovoru smatraju uslugama u slučaju kad se za njih dobiva uobičajena naknada“. To bi dakle značilo da ovo područje pokriva sve one slučajeve u kojima se razmjena dobara i usluga vrši u zamjenu za naknadu, dokle god se ne radi o potpuno osobnoj sferi. Također, važno je napomenuti kako je pristup dobrima i uslugama koje pruža javni sektor već ugrađen u područja koja je ovaj Nacionalni plan izdvojio (poput zdravstva, obrazovanja, stanovanja i drugih), tako da će se u ovom dijelu naglasak staviti na privatni sektor.

Prema sudskoj praksi nacionalnih sudova u državama članicama Europske unije, to obuhvaća slučajeve pristupa ili razine usluga u kafićima, restoranima i noćnim klubovima, trgovinama, osiguravajućim društvima, kao i postupke „privatnih“ prodavatelja, poput uzgajivača pasa.

Vežano uz to, gotovo da nema istraživanja na ovu temu. Istraživanje – situacijsko testiranje – koje se bavilo iskustvom diskriminacije u kontekstu najma nekretnina s obzirom na vjeru (islamska vjeroispovijest) i etničku pripadnost (romska nacionalna manjina), pokazalo je visoku razinu diskriminacije pripadnika ovih manjinskih skupina. Ono što posebno zabrinjava je da ni agencije za nekretnine nisu znale da su obvezne postupati u skladu sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije. Naime, percepcija najmodavaca kako će najam stana Romima utjecati na njihov društveni status u susjedstvu te na nesigurnost i posljedični pad vrijednosti nekretnine, uzrokom je perpetuirane diskriminacije i marginalizacije romskog stanovništva te prepreka njima u ostvarivanju prava na stanovanje.

U kontekstu osoba s invaliditetom, važno je istaknuti kako mnoge sredine nemaju prilagođen javni prijevoz za osobe s invaliditetom koje se kreću u invalidskim kolicima ili nekim drugim pomagalima čime im je otežano kretanje.

Cilj 1. Smanjena diskriminacija i povećana razina svijesti o zabrani diskriminacije u pristupu dobrima i uslugama

Pokazatelj učinka: povećana razina svijesti pružatelja dobara i usluga o Zakonu o suzbijanju diskriminacije, broj prijava pučkoj pravobraniteljici i specijaliziranim pravobraniteljstvima

Polazni podaci: prijave pravobraniteljstvima za 2016. godinu

Izvor podataka: izvješća pučke pravobraniteljice, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, pravobraniteljice za djecu, pravobraniteljice za osobe s invaliditetom

4.9. Antidiskriminacija i europski fondovi

U financijskom razdoblju 2014.-2020. Uredba (EU) br. 1303/2013 Europskog parlamenta i Vijeća načela antidiskriminacije, ravnopravnosti spolova i prava osoba s invaliditetom sukladno Konvenciji Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (UNCRPD) postala su obavezna horizontalna načela za sve programe koji se financiraju ESI fondovima. Istom su Uredbom utvrđeni i ex ante (prethodni) uvjeti koji obuhvaćaju kriterije koje svaka država

članica mora ispuniti radi djelotvornog i učinkovitog korištenja potpore Unije. U skladu s time, operativni su programi koje je Republika Hrvatska izradila za navedeno programsko razdoblje, sadržavali i Akcijske planove za neispunjene ex ante uvjete koji su se između ostalih odnosili na neispunjene kriterije iz područja mjera za suzbijanje diskriminacije te promicanje ravnopravnosti spolova i prava osoba s invaliditetom. U sklopu izvršenja aktivnosti iz Akcijskih planova, organizirane su edukacije za sve zaposlenike sustava upravljanja i kontrole ESI fondova za navedena horizontalna načela, te su imenovani koordinatori za nediskriminaciju u svim tijelima koja su uključena u sustave upravljanja i kontrole ESI fondova.

Budući da se radi o horizontalnim načelima unutar operativnih programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.–2020. i Konkurentnost i kohezija 2014.–2020., sve aktivnosti/operacije trebaju jasno pokazati izravnu vezu s načelima jednakih mogućnosti i nediskriminacije.

Unutar Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.–2020. neke od aktivnosti/operacija u okviru Prioritetne osi 1. Visoka zapošljivost i mobilnost radne snage, Prioritetne osi 2. Socijalna uključenost i Prioritetne osi 3. Obrazovanje i cjeloživotno učenje usmjerit će se na ranjive skupine. To znači da će njihovi krajnji korisnici biti ciljano obuhvaćeni, ovisno o cilju operacije. Nadalje, u okviru Prioritetne osi 4. – Dobro upravljanje, određene operacije predviđene su za razvoj kapaciteta organizacija civilnog društva za pružanje besplatne pravne pomoći kako bi se osigurala bolja dostupnost ljudskim pravima svim građanima s posebnim naglaskom na ranjive skupine.

Unutar Operativnog programa Konkurentnost i kohezija 2014.–2020. dio ulaganja u infrastrukturu odnosi se na Prioritetne osi Socijalno uključivanje i zdravstvo te Obrazovanje, vještine i cjeloživotno učenje u kojima su krajnji korisnici ranjive skupine (djeca, psihički bolesne osobe, palijativni pacijenti i pacijenti s najtežim tjelesnim ozljedama), djeca bez roditelja, djeca s poremećajima u ponašanju, osobe s invaliditetom, studenti u nepovoljnom položaju, ratni veterani, članovi obitelji hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i civilne žrtve Domovinskog rata. Predviđena su i ulaganja u mehanizam integriranih teritorijalnih ulaganja, čije je cilj, između ostaloga, smanjenje nejednakosti, socijalne isključenosti i siromaštva.

Cilj 1. Postojanje administrativnih kapaciteta za provedbu i primjenu antidiskriminacijskog zakonodavstva i politike Unije u području fondova

Pokazatelj učinka: broj službenika zaposlenih u sustavima upravljanja i kontrole ESI fondova koji su educirani o antidiskriminaciji

Polazni podaci: u skladu sa Zakonom o suzbijanju diskriminacije uspostavljen mehanizam usklađen s institucijskim i pravnim okvirom država članica za sudjelovanje tijela odgovornih za promicanje jednakog postupanja prema svim osobama tijekom pripreme i provedbe programa, uključujući pružanje savjeta o jednakosti u sklopu aktivnosti povezanih s fondovima

Izvor podataka: izvješća operativnih struktura

V.

PROVEDBA NACIONALNOG PLANA ZA BORBU PROTIV DISKRIMINACIJE 2017.–2022.

Nacionalni plan za borbu protiv diskriminacije donosi se za razdoblje od 2017. do 2022. godine. Za provedbu mjera utvrđenih Nacionalnim planom za borbu protiv diskriminacije Vlada Republike Hrvatske donijet će se Akcijski plan za razdoblje od 2017. do 2019. i Akcijski plan za razdoblje od 2020. do 2022. godine. Akcijski plan za provedbu Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2017.–2019. sadržavat će mjere, nositelje, pokazatelje rezultata, polazne vrijednosti i rokove za izvršenje mjera, iznose i izvore sredstava koja će se osigurati za provedbu pojedine mjere.

U zadnjem kvartalu provedbe Akcijskog plana za razdoblje 2017. do 2019. godine provest će se vanjska evaluacija njegove provedbe. Vanjska evaluacija sadržavat će (1) procjenu ostvarenosti ciljeva Nacionalnog plana, (2) procjenu učinkovitosti provedbe pojedinih mjera i (3) preporuke za novi Akcijski plan. Po isteku drugog Akcijskog plana provest će se vanjska evaluacija provedbe Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022.

U cilju praćenja provedbe Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije za razdoblje od 2017. do 2022. godine osnovat će se Radna skupina za praćenje provedbe Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije 2017.–2022. godine, koja će jedanput godišnje izvještavati Vladu Republike Hrvatske o provedbi mjera. Nositelji mjera obvezni su do 15. ožujka dostaviti Uredu za ljudska prava i prava nacionalnih manjina izvješća o provedenim mjerama u prethodnoj godini. Izvješća se dostavljaju u obliku ispunjenog obrasca koji sastavlja Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. Na temelju prikupljenih izvješća Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina sastavlja Izvješće o provedbi Nacionalnog plana za borbu protiv diskriminacije te ga dostavlja na raspravu Radne skupine, a potom i na usvajanje Vladi Republike Hrvatske najkasnije do 15. lipnja.

Nakon usvajanja, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina objavit će Nacionalni plan na svojim internetskim stranicama, a u roku od tri mjeseca tiskat će se i distribuirati nositeljima i sunositeljima provedbenih mjera.